

Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatını Eski Harfli Süreli Yayınlardan Okumak Üzerine Bazı Tespitler*

Findings on Reading Contemporary Bulgarian Turks Literature from Old Lettered Periodicals

Atıf AKGÜN

Doç. Dr., Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları
Anabilim Dalı, atif.akgun@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3893-4912

Özet

Bulgaristan Türklerinin çağdaş edebî ürünlerinin ilk örnekleri bölgede faaliyet gösteren matbaalarda basılan eski (Arap) harfli Türkçe edebiyat kitaplarında ve süreli yayınlarda yer alır. Bu döneme ait bazı edebiyat eserleri günümüze ulaşmış olsa da süreli yayınlarda yer almış muhtelif edebî ürünler genellikle dikkatlerden kaçmıştır. Bulgaristan Türklerinin eski harfli Türkçe süreli yayınları arasında yayın süreleri veya etkinliği ile öne çıkan Ahali, Rehber, Rodop Sesi, Havadis, Medeniyet, Özdilek, Yenilik, Rumeli, Resimli Balkan, Koca Balkan, Balkan, Uhuvet, Dostluk, Tunca, Turan, Açık Söz, Altın Kalem, Yoldaş, Bulgaristan Türk Muallimler Mecmuası, Deliorman, İntibah, Birlik, Çiftçi Bilgisi, Başlangıç, Doğru Sada, Ziya'nın temin edilebilen sayılarında yer almış edebî yazıların tespiti ve genel değerlendirmesi söz konusu topluluğa ait ilk çağdaş edebî ürünlerin literatüre kazandırılması yanında, dönemin edip kadrosunun edebiyat tarihlerinde yer almayan bilgilerinin ve hatta söz konusu alandaki faaliyetleri yeterince bilinmeyen şair ve yazarların tespitine ve edebiyat muhitlerini tanımaya da imkân sağlamaktadır. Bu çalışma kapsamında Bulgaristan Türkleri arasında faaliyet gösteren ilk Türkçe süreli yayınlardan dijital olarak erişime açık olanlar ile Türkiye ve Bulgaristan'daki muhtelif kütüphanelerde tarafımızca tespit edilen yayınlar, sahip oldukları edebiyat malzemesi bakımından incelenmiştir. Osmanlı Türkçesi ile yayınlanan muhtelif sayılardan elde edilen edebî malzeme üzerindeki incelemelerimiz dönemin edebiyat ortamını analiz eden genel bir değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Bulgaristan Türkleri, süreli yayın, alfabe, Türkçe, edebiyat, tür

Abstract

The first examples of contemporary literary products of Bulgarian Turks appear in Turkish literature books and periodicals with old (Arabic) letters printed in printing houses operating in the region. Although some literary works from this period have survived to the present day, various literary works published in periodicals have generally gone unnoticed. Among the old scripted Turkish periodicals of Bulgarian Turks, Ahali, Rehber, Rodop Sesi, Havadis, Medeniyet, Özdilek, Yenilik, Rumeli, Resimli Balkan, Koca Balkan, Balkan, Uhuvet, Dostluk, Tunca, Turan, Açık Söz, Altın Kalem, Yoldaş, Bulgaristan Türk Muallimler Mecmuası, Deliorman, İntibah, Birlik, Çiftçi Bilgisi, Başlangıç, Doğru Sada, Ziya'nın temin edilebilen sayılarında yer almış edebî yazıların tespiti ve genel değerlendirmesi söz konusu topluluğa ait ilk çağdaş edebî ürünlerin literatüre kazandırılması yanında, dönemin edip kadrosunun edebiyat tarihlerinde yer almayan bilgilerinin ve hatta söz konusu alandaki faaliyetleri yeterince bilinmeyen şair ve yazarların tespitine ve edebiyat muhitlerini tanımaya da imkân sağlamaktadır. Bu çalışma kapsamında Bulgaristan Türkleri arasında faaliyet gösteren ilk Türkçe süreli yayınlardan dijital olarak erişime açık olanlar ile Türkiye ve Bulgaristan'daki muhtelif kütüphanelerde tarafımızca tespit edilen yayınlar, sahip oldukları edebiyat malzemesi bakımından incelenmiştir. Osmanlı Türkçesi ile yayınlanan muhtelif sayılardan elde edilen edebî malzeme üzerindeki incelemelerimiz dönemin edebiyat ortamını analiz eden genel bir değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

* Bu makale, Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'nde yürütülmekte olan SGA-2021-22376 kod numaralı "Bulgaristan Türklerinin Eski Harfli Süreli Yayınlarındaki Edebî Ürünlerinin İncelenmesi" başlıklı proje kapsamında hazırlanmıştır.

Uhuvvet, Dostluk, Tunca, Turan, Açık Söz stand out with their publication times or effectiveness. Identification and general evaluation of the literary articles in the available issues of Altın Kalem, Yoldaş, Deliorman, Bulgaristan Türk Muallimler Mecmuası, Deliorman, İntibah, Birlik, Çiftçi Bilgisi, Giriş, Doğru Sada, Ziya. In addition to teaching the knowledge of the literary staff of the period, it also provides the opportunity to identify the knowledge of the literary staff of the period that is not included in the literary history, and even the poets and writers whose activities in the field in question are not known enough, and to get to know the literary environments. Within the scope of this study, the first Turkish periodicals operating among Bulgarian Turks, those available digitally, and the publications identified by us in various libraries in Turkey and Bulgaria, were examined in terms of their literary materials. Our examinations of the literary material obtained from various issues published in Ottoman Turkish aim at a general evaluation analyzing the literary environment of the period.

Keywords: *Bulgarian Turks, periodical, alphabet, Turkish, literature, genre*

Balkanlarda merkezî Türk hâkimiyeti Osmanlı Devleti sonrasında gelişen çağdaş Türk edebiyatları üzerindeki bilimsel çalışmalarda genellikle Latin alfabesi ile edebî üretim yapılan yakın döneme odaklanılmasının birtakım makul sebepleri vardır. Türkiye ile yeni kurulan Balkan devletleri arasındaki sınırlar, söz konusu devletlerin farklı siyasal rejimler altında içlerine kapanan sosyal yapıları ve özellikle de Türkiye ile söz konusu Balkan ülkelerindeki alfabe değişimlerinin eş zamanlı olmaması bu noktada belirleyici hususlar olmuştur. Bu bağlamda değerlendirilebilecek Balkan Türk topluluklarından en büyüğü Bulgaristan Türkleridir. Bulgaristan Türklerinin Osmanlı sonrası dönemde ortaya koyduğu çağdaş edebiyat varlığına ait birçok edebiyat eseri günümüze ulaşmış olsa da eski harfli süreli yayınlarda yer almış muhtelif edebî ürünler bölgedeki çağdaş Türk edebiyatının en az bilinen evresine ait önemli veriler sunmaktadır. Türk Dünyası Edebiyatları alanında giderek daha çok ilgi gören çağdaş Balkan Türk edebiyatı hareketlerinin tarihsel gelişiminin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması bu noktada önem kazanmıştır. 19. yy. sonu ve 20. yy. başlarında Bulgaristan'da Türkçe süreli yayınlardaki edebiyat yazılarının tespiti, Bulgaristan Türklerinin edebiyat tarihleri noktasında yeni belirlemelere imkân sunacaktır. Bulgaristan Türklerinin edebî üretimlerine en büyük katkıyı günümüzde olduğu gibi geçmişte de süreli yayın faaliyetleri sunmuştur. Ancak Bulgaristan'da ilk dönem Türkçe süreli yayınların Osmanlı Türkçesinde (Arap harfli) yayınlanmış olması, gerek genel okur kitlesinin gerekse araştırmacıların söz konusu edebî üretimden haberdar olmalarını ve istifade edebilmelerini zorlaştırmıştır (Akgün, 2020a, s. 8-11). Bulgaristan sahasında 1878 sonrası görülen Türkçe süreli yayıncılık faaliyetlerinin genel Türk Edebiyatı tarihi dairesinde değerlendirilmesi de söz konusu periyodun yerel edebiyat hareketlerine imkân sunan yönünün dikkatlerden uzakta kalmasında etkili olmuştur. Oysaki 1878 Berlin Antlaşması ile Bulgar Prenslığının kuruluşu ve 1908'de günümüz Bulgaristan arazisinin önemli bir kısmını teşkil eden bölgede bağımsız Bulgaristan devletinin teşekkülü

ile bölge Türklerinin İstanbul ve daha genelinde ana akım Türk Edebiyatı sahası ile irtibatı fiilen kopmuş oluyordu. Bulgaristan Türkleri arasında yayın faaliyetlerinin sadece Latin alfabesi ile yapıldığı dönemden önce yaşanan bu ara dönemde çok sayıda eski harfli gazete ve dergide daha sonraki dönemlerde görülmeyecek zenginlikte Türkçe edebî yayın faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda söz konusu edebiyat ürünlerinin tespit edilmesi, Latin harfleri ile düzenlenmesi, elde edilen malzeme üzerinde gerçekleştirilecek tematik ve biçimsel incelemeler, yeni çalışmalar için ana kaynaklardan biri olacaktır ve edebiyat tarihlerinde birtakım güncellemeleri de beraberinde getirecektir.

Balkan Türklerinin, özgün meselelerini, yerel temsilcileri ile kendi bölgelerinde ve çağdaş edebiyat ürünlerinde sergilemeye başlaması 19. yy. sonu ve 20. yy. başlarına tarihlenir. Balkanlarda Türk siyasal etkinliğindeki zayıflamaya nazaran Türk yayıncılık faaliyetlerinin bu dönemde gelişme göstermiş olması bölgedeki Türk edebiyatı faaliyetleri açısından olumlu sonuçlar doğurmuştur. Bu bağlamda Balkan Türklerinin çağdaş anlamda ilk yazılı edebiyat ürünlerinin varlığı bu dönemde faaliyet gösteren süreli Türk yayıncılığı ile doğrudan ilişkili olmuştur (Akgün, 2020b, s. 8-9).

Çağdaş Balkan Türk Edebiyatı'nın ilk dönem eserlerinin tespiti bahsinde -Balkanlardaki muhtelif Türk matbuat faaliyetlerinin vilayet merkezlerinde yoğunlaştığını da dikkate alırsak- Balkanlardaki Türkçe matbuat etrafında teşekkül eden önemli Türk kültür havzaları arasında Selânik, Üsküp, Edirne, Kosova, Manastır, İşkodra, Yanya, Prizren, Sofya, Filibe, Tuna vilayeti (Şumnu, Rahova, Vidin, Varna, Rusçuk, Plevne, Razgrat) ile Girit, Rodos ve Midilli gibi bazı Ege adaları sayılabilir. Bu bölgelerdeki gerek matbaa sayıları gerekse bu matbaalarda basılan yayınların tirajı söz konusu zengin faaliyeti ortaya koymak için yeterlidir. Aynı zaman zarfında bölgede gayrimüslimler tarafından işletilmekte olan matbaalar da faaliyet göstermiştir. Balkan Türk aydınlarının eserlerinin bir kısmının da söz konusu matbaalarda yayınlanmış olduğunu bu noktada belirtmekte fayda vardır (Akgün, 2020b, s. 8-9).

Balkanlardaki muhtelif Türk topluluklarının kültürel varlığının en önemli göstergesi günümüzde olduğu gibi geçmişte de Türk dilinde gerçekleşen yayın faaliyetleri olmuştur. Bu bağlamda Balkanlarda en yoğun Türk nüfusuna sahip Bulgaristan'da geçmişten bugüne değişen yoğunlukta Türkçe süreli yayın faaliyeti varlık göstermiştir. Türkiye'de bu süreli yayın faaliyetlerini inceleyen araştırmalar 1940'lı yıllardan itibaren görülmeye başlanır. Bu konuda ilk çalışma Basın Yayın Umum Müdürlüğü memurlarından Adem Ruhi Karagöz tarafından 1945 yılında yayımlanan "Bulgaristan Türk Basını (1879-1945)" adlı kitaptır. 66 sayfalık kitapta, çalışmamızda da odaklanılan dönem ağırlıklı olmak üzere 1879'dan 1945 yılına kadar geçen sürede Bulgaristan'da yayımlanmış süreli Türkçe yayınlardan tespit edilebilenlerin listesinden sonra temin edilenler hakkında kısa ve tanıtıcı bilgilere yer verilmiştir. Aynı içerikte ancak hacimce

daha geniş ikinci çalışma Bulgaristan’da görev yapmış emekli Başkonsolos İsmail Hakkı Tefvik Okday tarafından “Bulgaristan’da Türk Basını” adıyla yayımlanmıştır. Okday’ın bu çalışmasında varlığından söz edilen süreli yayın listesi Karagöz ile benzerlik taşısa da bu çalışma söz konusu yayınların sahipleri ve yazar kadrolarını daha ayrıntılı tanıtmaya ve önceki çalışmadan ayrılmaktadır. Bu konuda yapılmış bir diğer çalışma ise M. Türker Acaroğlu tarafından 1990 yılında yayımlanan “Bulgaristan’da Türk Gazeteciliği (1865-1985)” adlı kitaptır. Bu 113 sayfalık çalışma daha sınırlı bilgi içermesine karşın taranan dönemin daha geniş olması ve hazırlayanın bazı yayın başlıkları altında ilgili yayını nerede temin ettiğini belirtmesi ile diğerlerinden ayrılmaktadır. Altan Deliorman tarafından hazırlanan “Bulgaristan’da Türkçe Basın (1865-2009)”, bu alandaki mevcut kaynaklar arasında bilimsel yönü ağır basan bir çalışmadır. Bu çalışmada Deliorman, diğer çalışmalara nazaran daha fazla sayıda süreli yayına ulaşmış ve daha geniş ayrıntılara yer vermiştir. Kısaca bilgilerine yer verdiğimiz söz konusu öncü ve temel eserler yanında özellikle makale halinde konuya temas eden çok sayıda çalışma da Bulgaristan Türkleri süreli yayıncılığını değerlendirmiştir.¹

Bulgaristan’da Türkçe süreli yayın tarihine dair ilk çalışmalar süreli yayınların tespitine ve kısaca tanıtımına katkı sunmaktadır. Bu araştırmalar süreli yayınlar özelinde geniş ayrıntı içermeyerek birer dizin niteliğine sahip olmuşlardır. Bu çalışmalarda da zikredilen süreli yayınlardan bazılarının müstakil olarak ve akademik seviyede ele alındığı araştırmalar ise yakın dönemde ve özellikle “Tarih” ve “Gazetecilik” bölümleri bünyesinde yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri ile gerçekleştirilmiştir.¹ Kuşkusuz söz konusu süreli yayınları müstakil olarak inceleyen çalışmaların varlığı bu yayınlar üzerinde sosyal bilimlerin farklı şubelerinden yapılacak olan çalışmalara katkı sunabilecek

¹ Söz konusu çalışmalardan bir kısmı şunlardır: Bekir, H. (2021). XIX. Yüzyıldan Günümüze Kadar Filibe’de Türkçe Basın. *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 3(2), 221-243; Düzcü, L. (2018). Balkan Gazetesinin Yazar ve Okur Köşesinden Bulgaristan Türklerinin Sorunları (1906-1908). *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 4(5), 33-81; Sincer, M. K. (2020). Bulgaristan’da Yılmaz Bir Jön Türk: Ethem Ruhi Balkan ve Balkan Gazetesi (1907-1908). *Karadeniz Araştırmaları*, 17(66), 347-364; Tanış, C. (2016). Şarkî Rumeli Türklerinin Sesi: Emniyet Gazetesi (1896-1897). *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (28), 254-263; Nariç, Ö. (2021). 1844-1944 Yılları Arasında Bulgaristan’da Yayımlanan Türkçe Gazeteler. Çev., Ökkeş Nariç. *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 173-200

¹ Söz konusu örnek çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için Ulusal Tez Merkezi’ndeki şu tezlere bakılabilir: Bulgaristan Türk Basını/YL Tezi; Doğu Rumeli Türklerinin Sesi Balkan Gazetesi/DR Tezi; Şarkî Rumeli Türklerinin Sesi Emniyet Gazetesi (1896-1897)/YL Tezi; Şarkî Rumeli Türklerinin Sesi: ‘Hilâl’ gazetesi (1883-1885)/YL Tezi; Hilâl Gazetesine Göre Şarkî Rumeli Türkleri (1883-1885)/YL Tezi; Osmanlı’nın Zor Yıllarında Rumeli Göçmenlerinin Türk Basınındaki Sesi: ‘Muhacir’ Gazetesi (1909-1910)/YL Tezi; Edhem Ruhi Balkan ve Balkan Gazetesi (1907-1908)/YL Tezi; Ethem Ruhi ve II. Meşrutiyet Öncesi Balkan Gazetesi/YL Tezi; Balkan Gazetesi/YL Tezi; Balkan Gazetesi’ne Göre Bulgaristan’da Sosyal ve Siyasi Gelişmeler (1906-1908)/YL Tezi (Adı geçen tez çalışmalarının ayrıntılı künyeleri Kaynakça’da verilmiştir).

niteliktedir. Ancak çalışmamızda ele alınan süreli yayınlar üzerindeki edebiyat incelemelerinin eksikliği önemli bir sorun olarak ortadadır. Bulgaristan’da eski harfli Türkçe süreli yayınlar hakkında sadece edebiyat varlığı bakımından değerlendirme içeren herhangi bir akademik araştırma ve çalışmaya ise rastlanılmamaktadır. Yukarıda sözünü ettiğimiz genel inceleme çalışmalarının yanında meseleye akademik düzeyde ve edebiyat malzemesi bakımından kısmen temas eden dört çalışma da günümüzdeki mevcut birikimi yansıtmaması bakımından kayda değerdir. 2016 yılında tarafımızca yayınlanan “Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı (Dönemler-Temsilciler-Türler” başlıklı kitabın “Bulgaristan’da Türk Çocuk Dergileri” adlı bölümünde eski harfli süreli yayınlara özellikle çocuk edebiyatı değeri bakımından temas edilmiştir (Akgün, 2016, 73-96). Aynı yazarın I. Uluslararası Türk Dünyası Çocuk Edebiyatı Sempozyumu Bildiri Kitabı’nda yer alan “Balkan Türkleri Süreli Çocuk Yayıncılığında Eski Harfli Bir Örnek: Yoldaş Dergisi Üzerinde Bir Değerlendirme” adlı bildirisi de konu alanımızda yer alan bir süreli yayına dair bazı edebiyat incelemelerini içermektedir. Ünal Şenel tarafından bölgede ilgili dönemde yayımlanmış bir dergiyi merkeze alan “Terbiye Ocağı Mecmuası” başlıklı bildiri III. Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu’nda sunulmuş olup bildiri kitabında yayınlanmıştır (Şenel, 2012, s. 309-319). Filiz Ferhatoğlu tarafından hazırlanan “Bulgaristan Türk Basınının Önemli Simalarından Mehmet Behçet Perim ve Altın Kalem Mecmuası” başlıklı kitap bölümü ise “Türk-Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler” adlı kitap içinde yer almıştır (Ferhatoğlu, 2013, s. 99-111). Konuya temas eden ve Bulgaristan’da yayınlanan çalışmaların sayısı ise daha sınırlıdır. Bu alanda tespit edilen ender çalışmalardan biri Sosyalist Dönemde Salih Baklacıev tarafından hazırlanan “Dünyayı Taşıyan Adam” adlı derlemedir. 1961 yılında yayımlandığı bilinen derlemede dönemin siyasi ve ideolojik şartlarının bir sonucu olarak komünist şairlerin *Ziya* ve *Rumeli* gazetelerinde neşrolunan şiirlerinden seçkiye ve bu şairler hakkında bilgilere yer verilmiştir. Söz konusu süreli yayınların eski harfli olmalarına rağmen sosyalist içerikleri nedeniyle bu çalışmaya konu olabildikleri anlaşılmaktadır (Hafız, 1987, s. 333; Alagöz, 2004, s. 142). Bulgaristan’da Latin harfleriyle yayınlanan süreli Türkçe yayınlar ve bu yayınlar üzerine hazırlanan müstakil inceleme çalışmalarının sayısı ise artış göstermektedir. Bu çalışmalar araştırmamızın kapsamı dışında olduğu için üzerinde durulmamıştır. Konuya temas eden diğer akademik çalışmalardan tespit edilebilenlere çalışmamızın kaynakları arasında yer verilmiştir.

1. Bulgaristan’da Yerel Edebiyata Temsil Zemini Olarak Eski Harfli Süreli Yayınlar

Bulgaristan Türklerinin azınlık olma durumuyla yeni karşılaştıkları Bulgar Prenslik ve Krallık Dönemleri ile Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında faaliyet gösteren Türkçe yayıncılık Sofya, Filibe ve Şumnu başta olmak üzere bölgenin önemli Türk kültür merkezlerinde Arap harfli Türkçe süreli yayınlar aracılığıyla

varlık göstermiştir. Ancak bu dönem bölgede zengin bir görünüm sergileyen Türkçe matbuat faaliyetinin yerel çizgileri ne derece temsil ettiğini ve mahallî edebî üretimde oynadığı rolü belirlemede dikkate alınması gereken en önemli husus özellikle Tanzimat Döneminden itibaren bölgeye yerleşen İstanbul merkezli Jöntürk varlığı ve faaliyetleridir. Avrupa’da eğitim alan Osmanlı gençliği için 1828 yılından itibaren kullanılmaya başlandığı bilinen Jöntürk (“Jön”, Fransızca; yeni, genç anlamında) kelimesi süreç içerisinde Osmanlı’daki batılılaşma taraftarı Tanzimat aydınını, anayasal düzeni ve meşrutiyet yönetimini savunanlar için kullanılmıştır. Özellikle 20. yüzyıl başlarından sonra Jöntürlük; II. Abdülhamid karşıtlarını ifade etmeye başlamıştır. Özgürlük ve çağdaşlaşma taraftarı olan söz konusu zümrenin özellikle basın özgürlüğünü savunması öne çıkan özellikleri arasında yer almıştır. Yayıncılığa önem veren Jöntürklerin Balkanlar dâhilinde, yerel Jöntürlük fikirlerini işleyen çok sayıda süreli yayın çıkardıkları bilinmektedir (Akgün, 2021, s. 253).

Bulgaristan’da Jöntürk merkezli yayıncılık hareketi Balkanlarda faaliyet göstermiş olsa da Osmanlı ahalisine seslenmekte ve genel Türk edebiyatı dairesinde değerlendirilmektedir. Bu noktada Mehmet Akif’in süreli yayınlarda görülen ilk şiirlerinin Filibe’de yayımlanan *Gayret* gazetesinde yer alması anlamlıdır (Kahraman, 1998, s. 346). Balkanlarda Türkçe süreli yayın faaliyetlerinin söz konusu ilk evresini Osmanlı’nın yerel basını ya da taşra basını olarak da değerlendirmek mümkündür. Bu noktada Osmanlı Devleti’nin ilk vilayet gazetesinin “Tuna” adıyla Rusçuk’ta vali Mithat Paşa tarafından neşredildiğini hatırlamakta fayda vardır. Ancak sonrasında Osmanlı’nın bu taşra basını meşrutiyet yanlıları ve payitaht taraftarları olmak üzere ikili bir yapıda varlık göstermiştir. Her iki grubu da yayıncılık noktasında teşvik eden husus Osmanlı siyasi meseleleri ve buna dair problemler olmuştur. Söz konusu yayıncı zümrenin dikkat merkezinin İstanbul olması dönemsel bir varlık göstermelerine neden olmuştur ancak bu hareketin gerek yetiştirdiği Balkanlı kadrolar gerekse sayfalarına taşıdıkları bölge temsilcileri ile Bulgaristanlı Türklere yayıncılık zemini hazırladığı açıktır. Daha sonraki süreç içerisinde Türkçe süreli yayınların yerel edebiyata bir temsil zemini olmasındaki iki temel etken, Bulgaristan Türkleri özelinde daralan yayın politikasına sahip olmaları ve Bulgaristan Türklerinin yayıncı kimliği ile öne çıkan şahsiyetlerini yetiştirmeleri olmuştur. Osmanlı yerel basınından ayrışma ve özerkleşme 1908 (Osmanlı’da meşrutiyetin ilanı) ve sonrasında yaygınlık kazanmış; doğrudan “Bulgaristan Türkleri” hedef okur zümresi haline gelmiş hatta bir kavram olarak Bulgaristan Türkleri/Bulgaristan Türkleri ifadesinin bu dönemde geliştiğine süreli yayınların sütunlarında da şahit olunmuştur. Bu noktada Osmanlı tebaası Bulgaristanlı Müslüman kimliğinden Bulgaristan Türklerine dönüşen sosyal psikolojiyi yansıtmaları bakımından Mehmet Sabri Efendi tarafından yayımlanan *Ahali* (1905-1907) ile Mehmet Behçet Perim tarafından yayımlanan *Ahali* gazetesi (1920-1924) dikkate

değerdir. Bulgaristan Müslümanlığından Bulgaristan Türklüğüne giden yolda söz konusu gazeteler, her iki duruşu mukâyese imkânı sunan karakteristik süreli yayınlardır.

Bulgaristan Türklerinin bağımsız Bulgaristan devleti döneminde ortaya koydukları edebiyat ürünleri ilk yıllarda eski harfli (Arap alfabesi) yayınlanırken 1930'lardan itibaren Türkiye modeli örnek alınarak Latin alfabesine geçilmeye başlanmıştır. Aynı dönemde Bulgaristan Türklerinin Latin ve Arap harfli iki alfabede de süreli yayın varlığı söz konusu olmuş, Bulgaristan Devleti'nin bu noktada bir tercih tahakkümü olmamış, bölge Türkleri Türkiye örneğine eğilim göstererek tedricen Latin alfabesinde yoğunlaşmışlardır. Bu alanda en karakteristik süreli yayınlardan biri olan *Medeniyet* gazetesinin 1944 yılına kadar eski harfli Türkçe süreli yayını sürdürmüş olması dikkate değerdir ve bir bakıma Bulgaristan Türkleri süreli yayıncılığında eski harfli yayıncılığın son temsilcisidir. *Özdilek*, *Birlik*, *Deliorman*, *Yenilik* vb. gibi süreli yayınlarda tedricen görülen Latin harflerine geçiş süreci içerisinde hız kazanmış ve özellikle sosyalist dönemden itibaren mahallî çizgileri ile beliren Bulgaristan Türklerinin edebiyat eserlerinin tamamı Latin alfabesi ile meydana getirilmiştir. “Ana vatan” olarak görülen Anadolu ve Doğu Trakya’da genç Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması sonrasında Bulgaristan’daki Türkçe süreli yayınlarda bu kez yeni ikilik, “Yüzellilikler” olarak bilinen kadronun tıpkı Yunanistan’da olduğu gibi Bulgaristan’da da faaliyet alanı bulması ile oluşmuştur. Bulgaristan’daki Jöntürk varlığı döneminde yaşanan ikiliğe benzer şekilde bu kez Anadolu’daki yeni rejimi destekleyenler ile yeni yerleşmekte olan rejimin muhalifleri şeklinde bir ayırım, dönemin süreli yayıncılığında da kendisini göstermiştir. Bu çalışmada siyasal ve ideolojik ayrışmalar konumuz dışı olup söz konusu dönemde bölgede yayın yapan muhtelif süreli yayınların Bulgaristan Türklerine yönelik edebî faaliyetlerine odaklanılmıştır.

Bulgaristan Türklerinin Türkçe süreli yayınlardaki edebiyat varlığında, yayıncı kimliği baskın ve faaliyet alanlarında hareketli olan şahsiyetlerin tespiti oldukça önem arz etmekte ve doğru yayınlara ulaşmakta anahtar rol oynamaktadır. Bu itibarla süreli yayınlara ve edebiyat konusuna odaklanıldığında öne çıkan şahsiyetler arasında Mehmet Behçet (Perim), Mustafa Oğuz (Peltek), Ali Kemal (Balkanlı), Ethem Ruhi (Balkan), Mustafa Şerif (Alyanak), Mehmet Celil gibi isimlere⁷¹ ve faaliyetlerine odaklanmak önem arz etmektedir. Zira bu şahsiyetler doğrudan Bulgaristan Türklerine yönelik bir yayıncılık anlayışının tesis edilmesinde etkin rol oynamaları yanında edebiyat sahasında da kalem oynatarak, bölgedeki yerel çağdaş edebiyatın gelişiminde öncü rol üstlenmişlerdir. Süreli yayınların bölgedeki çağdaş edebiyatı inşa ve ihya eden

⁷¹ Adı geçen şahısların Türkiye’ye yerleştikten sonra aldıkları soyadları parantez içerisinde belirtilmiştir.

yönünü tesis eden söz konusu şahsiyetler, gazetecilik gibi sosyal ve siyasal yönü baskın bir faaliyetle ilgilenirken hususi bir çaba ile bu süreli yayınları edebiyat ile bir arada değerlendiren bir zihniyete sahip olmuşlardır.

2. Bulgaristan Türkleri Süreli Yayıncılığında İlk Dönem ve İdealist Yayıncı Kadrosu

Bulgaristan'da eski harfli Türkçe süreli yayıncılık sahasında varlık gösteren şahısların ortak profilinin tespiti, süreli yayınlar ve edebiyat ilişkilerinin değerlendirilmesi için önemlidir. Bu bağlamda söz konusu şahıslar Osmanlı tebaası iken Anadolu'da yeni kurulan Türk devleti ile sınırları ayrılmış ancak Türkiye ile kültürel bağlarını yaşamlarının sonuna kadar sürdürmüş, eski ve yeni döneme tanıklık etmiş, idealist bir duruşa sahip olmuşlardır. Çalışmamızın devamında ayrıntılarına yer vereceğimiz süreli yayın ve edebiyat münasebeti incelemelerimizde söz konusu şahısların farklı yayınlarda, farklı adlarla da olsa sıklıkla varlık göstermiş olmaları bir tesadüf olmayıp, süreli yayıncılığı bir dava bilinci ile sahiplenmeleriyle ilgilidir. Söz konusu yazar profilinin bir diğer ortak özelliği Türkiye'ye iltica veya göç edinceye kadar Bulgaristan'da fedâkarâne bir Türkçe süreli yayıncılık faaliyeti içerisinde olmalarıdır. Birbirlerinden haberdar, aynı dönemin insanları olan bu zümrenin faaliyet ağları aynı zamanda araştırmacıları Bulgaristan Türkleri edebî ve kültürel üretiminin de içinde olduğu süreli yayıncılık sahasına götürmektedir.

Çağdaş Balkan Türk edebiyatının ilk döneminde “neşriyat ve edebiyat” münâsebetini sergilemesi bakımından **Ethem Rûhi** (1873, İstanbul - 1949, İstanbul) emsal bir şahsiyettir. Filibe'ye yerleştikten sonra yaklaşık bir yıl *Rumeli Telgrafları* isminde bülten tarzındaki gazeteyi çıkaran Ethem Rûhi'nin daha sonra 1906'da *Rumeli* gazetesini, 1907'den sonra da *Balkan* gazetesini yayınladığı bilinmektedir. Ethem Rûhi, Bulgar meclisindeki milletvekilliği ve *Balkan* gazetesi sahipliğinin yanında sonraki yıllarda kısa süreli *Resimli Balkan* ve *Eyyâm* gazetelerini çıkarmış, Mehmet Behçet'in *Ahâli* gazetesi ile *Türk Muallimler Mecmuası* ve *Çiftçi Bilgisi* gazetesinde kendi ismi ve değişik adlar altında yazılar yazmıştır. Ethem Rûhi üzerinde araştırmaları olan Vedat S. Ahmet Bulgaristan'daki Türklerin fedâkâr savunucusu olarak gördüğü Ethem Rûhi'yi yorulmayan bir Jöntürk olarak nitelendirir (Ahmet, 2010, s. 43).

Mehmet Behçet (1896, Nevrekep/Bulgaristan-1965, İzmir/Türkiye) Bulgaristan Türklerine yönelik süreli yayın faaliyetlerinin ilk evresinde çalışkan ve etkin isimler arasında yer alanlardan biridir. Onun sırasıyla Edirne, Sofya ve Rahova'da çıkardığı *Ahali* (1919-1924) gazetesi doğrudan bölge Türklerinin meselelerine yoğunlaşmıştır. *Ahali* gazetesi yayınlarına son verince 1925'te *Koca Balkan*, 1926'da *Bulgaristan* gazetesini çıkaran Mehmet Behçet 1927'de M. Necmeddin Deliorman'ın müdürü olduğu *Tuna Boyu* gazetesinde başyazar olarak çalışmıştır. 1924'te Rahova'da yayımlandığı bilinen “Vatan Yollarında” adlı

piyesi Bulgaristan'da bu türün ilk örnekleri arasındadır. Türkiye'ye göç eden Perim'in edebiyat ürünlerinin kitap halinde yayımlanması daha çok Türkiye'de gerçekleşmiştir. Bununla birlikte özellikle eğitim çağındaki Türk gençliğine yönelik kaleme aldığı şiir türünde eserleri ise yayıncısı olduğu *Altın Kalem* dergisinde yer almıştır. Sayı 1, sayfa 23'te "Türk Gencine" adlı şiir ve sayı 2'de yer alan "Geçit Ver Kamçı" şiirleri Rahova'da yayınlanan *Altın Kalem* dergisinde yer alan şiirlerinden örnektir (Zilabid, 2012, s. 8-9). Perim yazılarının bir kısmını "Derviş, Orhun, M. Safder ve Adsız" müstear adlarıyla yayımlamıştır (Karagöz, 1945, s. 43). Mehmet Behçet'in özellikle *Koca Balkan*'da yayınlanan bir kısım yazısının edebî niteliği baskındır. Kendisi gibi hem yayıncı hem de edebî yönü olan bir diğer Bulgaristan Türkü öncüsü isim Mustafa Şerif'in *Koca Balkan*'ın 1925 yılı 20. sayısının ilk sayfasında "Mehmet Behçet Bey'e Hürmetlerimle" notuyla gönderdiği mektup söz konusu öncü isimlerin kendi aralarındaki irtibatı ortaya koyan belgelerden biridir. Yayıncısı, başyazarı ya da yazarları arasında olduğu süreli yayınların edebiyatla bağıını sürekli canlı tutan Mehmet Behçet'i *Koca Balkan* gazetesinin 18. sayısının ilk sayfasında büyük Türk şairi Yahya Kemal ile birlikte çekildiği fotoğrafla görmek mümkündür. Fotoğrafın yanında Mehmet Behçet'in Yahya Kemal'e ithafı ve onun "Deniz" şiiri birlikte yer alır.

Mustafa Şerif (1890, Vidin/Bulgaristan-1959, Ankara/Türkiye) Filibe ve Sofya'da çıkan *Tunca*, aynı yıllardaki *Türk Sadası*, Sofya'da ve Rahova'da çıkan *Ahali*, Filibe ve Sofya'da çıkan *Koca Balkan*, Razgrat ve Sofya'da çıkan *Deliorman* gazeteleri ile Şumnu'da çıkan *Terbiye Ocağı* ve *Bulgaristan Türk Muallimler Mecmuası*'nda yazıları ile yer almış çok üretken kalemlerden biridir. *Deliorman*'ın başyazarlığını yapmış Mahmud Deliorman'la birlikte Plevne'de *Mücadele* ve *Tuna Boyu*'nu çıkarmıştır. Süreli yayınlardan bir kısmında "Alyanakoğlu Şerif", "Alyanakzade", "Mustafa Kaya" ve "Melül binti Şerif" adlarıyla da yazmıştır. Gazeteciliği ve eğitimciliği yanında edebiyatşinas vasfı oldukça güçlüdür. Edebî üretkenliği vesilesiyle yayıncısı, başyazarı ya da yazarı olduğu süreli yayınlarda çok sayıda edebî ürünü ile yer almıştır. Döneminin süreli yayınlarında çok sayıda edebî eserini bırakmış olan ilk dönem temsilcilerden Mustafa Şerif'in süreli yayınlardaki edebî ürünleri kitaplaşmamış ve bu süreli yayınlarda korunmuştur.

Bulgaristan süreli Türk yayıncılığının içine doğmuş ve birçok farklı süreli yayında varlığı görülen etkin şahıslardan biri de **Ali Kemal**'dir. Bulgaristan'a yerleşen yüzelliliklerden Osman Nuri'nin oğludur. *Muvazene* gazetesi sahibi Ali Fehmi ve *Ahali* gazetesini çıkaran Mehmet Sabri dayılarıdır. *Dostluk*, *Balkan Postası* ve *Çiftçi Kurtuluşu* gazetelerinde başyazarlık ve müdürlük yapmıştır (Deliorman, 2010, s. 145). Faaliyette bulunduğu hemen her süreli yayında edebiyat köşesi bulunmuş ve bu edebî sütunlarda sıklıkla kendi şiirleri yer almıştır. Ali Kemal'in şiirleri genellikle söz konusu gazetelerin haber içeriklerine

eşlik eder mahiyette sosyal konuludur ve özellikle *Dostluk* gazetesinin edebiyat sütunlarında genişçe yer almıştır.

Rehber ve *Yeniğün* gazetelerini çıkaran **Mehmet Celil** Türkiye'ye göç etmeyen az sayıdaki gazeteci arasındadır. Çıkardığı eski harfli gazetelerin birçoğu Bulgar makamlarınca kapatıldıktan sonra Latin harfleriyle *Doğru Yol* gazetesini yayımlamaya başlamıştır. 1935-1939 yılları arasında Bulgaristan'da Türkçe basını temsil eden bu yayından sonra 2. Dünya Savaşı yılları ile beraber ülkede Türkçe süreli yayıncılık alanında da durgunluk dönemi başlamıştır. Mehmet Celil *Uhuvvet*, *Şark*, *Tunca*, *Türk Sadası* gazetelerinin de yazarları arasında yer almıştır (Deliorman, 2010, s. 29, 116). Genç yaşlarından itibaren Bulgaristan'daki süreli yayınlarda etkinliği görülmüştür. 1929'da kızı Fevziye Celil (Kalgay) ile kadınlara mahsus çıkarılan *Çiçek* dergisinin Bulgaristan Türkleri süreli yayıncılığında özgün bir yeri vardır. Özellikle şiir türündeki çok sayıda edebî ürünü yoğun olarak *Rehber* gazetesi sayfalarında yer bulmuştur.

Dönemin süreli yayınları tarandığında sadece yayıncı kimliği ile öne çıkan çok sayıda ismi zikretmek mümkündür. Yayın sahibi ya da başredaktör gibi unvanlarla anılan bu tarz isimlerden bazıları şunlardır: Mahmud Necmeddin, Ahmet İhsan, Mehmet Sabri, Ahmed Hulusi, Rıza İbrahimov, Yusuf Şinasi, İsmail Yörükov, Mustafa Sungur, Ali Fehmi vb.

Mehmet Behçet, Ali Kemal, Mustafa Şerif, Ethem Ruhi gibi isimlerin hususi vasfı süreli yayınlarda yayıncı kimliği yanında, başyazar ve yazar olarak sıklıkla yer almaları ve edebî şahsiyetlerinin belirgin bir şekilde öne çıkmış olmasıdır. Bu şahıslar, Türk dili ve edebiyatına hâkimiyetleri yanında Bulgarcaya da kısmen vukufı olan ve önce Bulgaristan'da bu yayıncılığı sürdürmek isteyen kimselerdir. Bulgaristan Türklerinin eski harfli Türkçe süreli yayın döneminde gerek nitelik ve gerekse nicelik bakımından yayıncılıkta altın dönemi yaşadıkları söylenebilir. Zira bu şahsiyetler arasında çok farklı siyasal görüşe sahip temsilci bulunmaktaydı ve bu şahsiyetlerin seslendikleri çok farklı toplum kesimlerinin bulunması zengin bir yayıncılık ağını işaret ediyordu. Dönemin gazeteleri arasında Türkçü-Turancı veya dinî-muhafazakâr çizgide yayın yapanlar olduğu gibi Kemalist veya Sosyalist akımların sözcülüğünü üstlenenler de olmuştur. Dönemin süreli yayınları arasında çiftçilere, eğitimcilere veya sporculara yönelik ihtisas yayınları da bulunmakta olup içerikleri bakımından çok çeşitli bir görünüm arz etmekteydi. Bu zengin yayıncılık ortamında naşir/yayıncı kimliğiyle öne çıkan ve bu işi bir meslek olmanın yanında dava şuuruyla gerçekleştiren kadroyu kuşkusuz Bulgaristan Türklerinin önemli aydınları arasında zikretmek gerekir. Bu şahısların -muhtelif dünya görüşlerine sahip olsalar da- en temel özelliği mensubu oldukları milletin millî, manevî, dinî, medeni vb. bakımdan gelişmesi için benimsedikleri eğitimci duruşları olmuştur. En uzak Türk köylerine kadar Bulgaristan Türk ahalisini çeşitli konularda bilinçlendirmeyi ana gayeleri olarak benimseyen söz konusu kadroya mensup birçok temsilci, giderek

daralan ve özerkliğini yitiren Türkçe süreli yayıncılık faaliyetlerinin nihayetinde Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır.

3. Bulgaristan Türklerinin İlk Türkçe Süreli Yayınlarında Edebî Hareketlilik

Bulgaristan'da eski harfli gerçekleşen Türkçe süreli yayıncılık çok sesli ve çok çeşitli bir yayın profiline sahip olmuştur. Bu bağlamda süreli yayınlardaki edebiyat münasebetleri hakkındaki tespitlere çocuklara ve gençlere hitap eden süreli yayınlar ile başlamak uygun olacaktır. Şumnu'da yayımlanan *Yoldaş* çocuk dergisi “Bulgaristan mekâtib-i İslâmiyesindeki talebeye yarayışlı olmak üzere 15 günde bir çıkar talebe ve çocuk risalesidir”. 1921-1922 yılları arasında 15 günde bir 20 sayı yayımlanmak üzere yola çıkılmış olsa da 6 sayı yayımlanabilen dergi yayın süresindeki kısalığa rağmen edebiyat tarihindeki yeri ve niteliği ile değerli bir yayındır. Yayıncısı ve başyazarı Hafız Abdullah Fehmi (Meçik), Bulgaristan Türk Muallimler Birliği'nde etkin görevler üstlenmiş önemli bir eğitimcidir. Süreli yayındaki edebî ürünlerin önemli bir kısmı Meçik'e aittir. *Yoldaş*'ın temin edebildiğimiz tüm sayılarında eserleri ile yer alan yazar kadrosu ve dergideki eser adları şöyledir: Muallim İsmail Hakkı (Çalışmak-Şiir), Mehmet Masum (Oku Oku Elifba-Şiir), Siraceddin Bey (Allah Taksimi Kul Taksimi-Şiir), Mehmet Masum (Hep Birden Değil Efendiler-Ruşça'dan Çeviri Hikâye), Ahmet İhsan (İki Tacir-Tolstoy'dan Çeviri Efsane), Abdullah Fehmi (Ana Baba Sevgisi-Piyes), Darulmuallimin Talebesinden Akif (Kan Yine O Kandır-Gezi Yazısı), Bulgarca “Ana ve Çocuk Risalesi”nden alıntı eğitim konulu bir yazının başlığı “Öteden Beriden”, Mehmet Emin Yurdakul (İlk Yara-Şiir), Abdullah Fehmi (Çift Kurban-Hikâye), Kırcaali'den Ali Rıza (Öksüz Hatice-Anı Hikâye), Ali Ulvi Elöve (Yuva-Şiir), Rusçuk'tan Mahmet Masum (Kış-Şiir), Vidin Rüştüyesi birinci sınıf öğrencileri ve Türkçe öğretmenleri Hasip Safveti (Kış Başlarken-Kompozisyon), Abdullah Fehmi (Çift Kurban-Hikâye), Peştere'den Nafi (Rüya-Hikâye), Rusçuk'tan Bedri Masum (Ananı Dinle-Hikâye). Derginin her sayısında cevapları bir yarışma hâlinde toplanan ve bilenlere çekilişle hediyeler dağıtılan “Bilmeceler” köşesi yer almıştır (Akgün, 2022, s. 6). *Yoldaş*'ın 3. sayısında Vidin muallimlerinden Hasip Safveti'nin “Yoldaşın Mini Mini Okuyucularına” başlıklı selamlama yazısında Hafız Abdullah Fehmi'den ve dergide emeği geçenlerden övgü ile bahsedilir ve Bulgaristan Türk çocukları için süreli yayın gerekliliği ifade edilir.

Bulgaristan Rahova'da “Talebenin ve gençlerin ve halkın uyanmasına çalışır on beş günlük mecmua” ifadesi ile çıkan *Altın Kalem* dergisi muhtevasında sahip olduğu zengin edebî malzeme ile öne çıkmaktadır. Ferhatoğlu, *Altın Kalem* üzerindeki çalışmasında her sayıda Mehmet Behçet'in düşünce yazılarının bulunduğunu, dergi içeriğinde öncelikle makale tarzında yazıların ardından da şiir ve hikâye türündeki ürünlerin yoğunlukta olduğunu belirtmektedir (Ferhatoğlu, 2013, s. 106-107). Karagöz'ün de çalışmasında teyit ettiği verilere

göre *Altın Kalem*'in günümüze ulaşan sekiz sayısı mevcuttur. 1924-1925 yılları arasında 8 sayı yayımlanabilen dergide yer alan “Genç Kalemler” köşesinde Türkiye ve Bulgaristanlı öğrenci ve öğretmenlerin şiirlerine yer verilmiştir. Mehmet Behçet'in şiirleri yanında Türkiye'den Yahya Kemal, Ömer Seyfettin, Abdülhak Hamit ve Tevfik Fikret'in edebî ürünlerinin yer aldığı bilinmektedir.

Altın Kalem'de edebiyat konusu M. Behçet merkezli olarak işlenmiş ve ele alınmıştır. Bu noktada 6. sayıda Perim'in “Hayat Edebiyatı” başlıklı yazısı önemli ipuçları vermektedir. Perim Bulgar edebiyatçılarının eserlerinde işledikleri anlayışı tahlil ederek edebiyat camiasında tutunmak isteyen gençlere sembolizm yerine gerçekçi yaklaşımı benimsemeleri ve akılcı olmalarını, toplumun meselelerini işlemelerini tavsiye eder. Bu noktada Ali Ulvi Elöve ve Ziya Gökalp'i örnek gösterir. (Ferhatoğlu, 2013, s. 108). Mevcut 8 sayısında yazıları ile yer alan Muallim Ferhad, İsmail Yusuf, Muallim Mehmet Reşat, Emin Recep, Arif Dünder vb. isimlerin yerel temsilciler olduğu anlaşılmaktadır.

1921-1922 yılları arasında Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliğinin yayın organı olarak faaliyet gösteren *Terbiye Ocağı* dergisinin 1921 ve 1922 yılına ait ulaşılan sayılarında yazıların büyük bir bölümünün eğitim bilimleri ile ilgili olduğu görülmüş; derginin “Edebî Kısım”, “Edebiyat”, “Mesleki Hikâye” ve “Millî Hazineler” gibi kısımları altında edebiyat yönü desteklenmiştir. *Terbiye Ocağı* üzerindeki çalışmasında Şenel, süreli yayında edebiyata özel yer ayrıldığını belirterek Yusuf Ziya (Ortaç), Mehmet Emin (Yurdakul), Siraceddin (Hasircioğlu), Yaşar Nezih, Mehmet Masum gibi isimlerin şiirlerine yer verildiğini ifade eder. Aynı çalışmada derginin “Mesleki Hikâye” kısmında eğitici hikâyelerin bulunduğu, “Halkçılık” üst başlığı altındaki “Millî Hazineler” adlı yazıda öğretmenlerden halk arasında yaşayan türkü, atasözü, hissî ve ahlaki masalları derleyerek dergiye göndermelerinin talep edildiği, hatta İstanbul'dan Şumnu'ya gelen bir tiyatro kumpanyasına dair eleştiri yazısına yer verildiği tespit edilerek edebiyatı besleyen yönüne dair örnekler ortaya konulmuştur (Şenel, 2012, s. 309-319). *Terbiye Ocağı* sonraları adını (1923-1925) *Bulgaristan Türk Muallimler Mecmuası* olarak değiştirerek yayınına devam etmiştir. Söz konusu dergiler Bulgaristan Türklerinin eğitim bilimleri yönü güçlü süreli yayınları olmuştur. *Terbiye Ocağı* ve özellikle *Bulgaristan Türk Muallimler Mecmuası*'nın edebî yönünü tesis eden husus doğrudan edebî ürün neşri değil, öğretmen kökenli yazarlarının anı, deneme ve gezi yazısı gibi nitelikli düzyazıları olmuştur. Mehmet Masum'un (Akalin) 1924 yılı, 4. sayıda başlayan “Kaf Dağı Ardında” başlıklı gezi yazısı ve 6. sayıda “Altın Kafes” şiiriyle birlikte Ziya Gökalp'i anlattığı deneme yazıları çocukların anlayacağı bir seviyede ve edebî bir üslup dâhilinde hazırlanmıştır. Dergide Mustafa Şerif'in çocuk şiirleri ile Muallim Tayyazâde Cemal Bey'in Fransızcadan çevirdiği “La Fonten Manzum Hikâyeleri” çocuklara hasredilen edebî ürünler arasında yer almaktadır.

Razgrat'ta yayımlanan *Deliorman* gazetesi Bulgaristan Türklerinin siyasi, günlük, haber gazeteleri arasında edebiyat yönü güçlü örneklerden biridir. Gazetenin “Edebiyat” ve “Genç Kalemler” başlıklı köşelerinde çoğunluğu şiir türünde olmak üzere çok sayıda edebî ürüne yer verilmiştir. Gazetede ki şiir örneklerinde Mustafa Şerif şiirlerinin yaygınlığı söz konusudur (Örn: 1925 yılı 119., 136., 194., 149. sayılarında, s. 2’de). Eğitimci kimliği ile Mustafa Şerif gazetenin 1930 yılı 61. sayısından itibaren “Edebî Tefrikamız” üst başlığıyla “Şiir Rehberi” köşesini hazırlayan isimdir. *Deliorman*’daki “Şiir Rehber”i köşesi eski harfli süreli yayınların edebiyat yönü bakımından en ciddi adımlardan biridir. Mustafa Şerif gibi bu konuda öncü kuşağı temsil eden şahıslardan birinin doğrudan edebî üreticiliği artırmaya ve yeni yetişecek kalem ustalarını eğitmeye yönelik bu köşede şiir sanatının inceliklerine dair örneklemeli açıklamaları yer alır. *Deliorman* gazetesinin “Edebiyat” ve “Genç Kalemler” köşelerinde Mustafa Şerif (Alyanak) şiirleri ile birlikte ortaokul ve lise seviyesinden öğrenci şiirlerine sıklıkla yer verilmiş olması dikkat çekicidir. Gazetede şiir türünün yaygınlığı yanında yine Mustafa Şerif tarafından kaleme alınan piyes tefrikaları Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatının bu türde ender örnekleri arasında yer alır (Örn: 68-70. sayılarda tefrika edilen “Kansız Yaralar” piyesi). Gazetenin 1930’lu yıllardan sonra halk şiiri örneklerine yer verdiği de görülmektedir (Örn: 1931 yılı, S. 83, S.23, s. 2’de Halk Edebiyatı, Koşma/Erzurumlu Emrah; S. 26, s.3’te Halk Edebiyatı, Koşma/Gevheri). *Deliorman* gazetesinin özgün yönlerinden biri 1930’lardan itibaren sayılarında muhacir/göçmen şair ve yazarların Türkiye’den gönderilen eserlerini sayfalarına taşımış olmasıdır (Örn: 1930 yılı, S. 34, s. 3’te Pembe İnci/Ahsen Halit-İzmir-Şiir; S. 37, s. 3’te Ayrılrken/Vehbi Cem-İzmir-Şiir). 1930 yılı 9. sayısından itibaren İtalyanca çevirisinden Pinokyo romanını tefrika eden gazetenin edebiyat haberleri arasında Türk Edebiyatının önemli eserlerinden Çalığı romanının Bulgarca çevirisinin Bulgarlar tarafından yayımlanan Zora gazetesinde yayınlanacağı haberine 1931 yılının 60. sayısında ilk sayfada yer verilmiştir. Gazetenin 54. ve 72. sayılarında Mehmet Celil ile ilgili yer verilen tenkit yazıları dönemin yayıncı ve edip kadrosunun kendi aralarındaki etkileşime bir örnek oluşturmaktadır. Muhtemelen *Deliorman* başyazarı tarafından kaleme alınan bu yazılarda Bulgaristan Türkleri için Mehmet Celil ve faaliyetleri sakıncalı görülür. Bu husus bazı ilk dönem ediplerin aralarında iyi ilişkiler olduğu gibi bir kısmı arasında da çekişmeler olduğunu ortaya koymaktadır.

Filibe’de Mehmet Sabri tarafından çıkarılan *Ahali* gazetesinin taranan sayılarında “Bulgaristan Hadiseleri” ve “Harici Hadiseler” gibi düzenli olarak yer alan iki daimi köşe bulunmaktadır ve gazetenin içeriği haber ağırlıklıdır. 17 sayılı taranan bu gazetede tek edebî yazı müellifi belirtilmeyen “Türkistan” başlıklı anı/gezi yazısıdır. Sofya’da Mehmet Behçet tarafından çıkarılan *Ahali* gazetesinin erişilen sayılarında ise çok sayıda edebî ürüne ve edebiyatla ilgili

yazıya rastlamak mümkündür. Mehmet Behçet'in şiirleri dışındaki örneklerde mahallî isimlere ağırlık verildiği görülür (Örn: 1925 yılı S. 23. s.2'de "Edebî Sahifeler" köşesinde "Diyar-ı Medeniyete" başlıklı şiir Lüleburgaz'dan Ramiz Salih imzasını taşımaktadır). Dönemin süreli yayınlarında şiirleri ile sıklıkla boy gösteren Mustafa Şerif *Ahali*'nin edebiyat varlığında da önemli yere sahiptir (Örn: 1928 yılı, S. 24, ilk sayfada yer alan başlıksız bir Alyanakoğlu Şerif şiiri). Gazetenin "Şakalar" adlı köşesinde "Fiske" başlığı ile yayımlanan yazı, devrin bir diğer "kalem erbabı" Dükakinzâde Basri'ye ve diğer bazı gazetelere yönelik edebî tenkit niteliğindedir. *Ahali*'nin 51. sayısı, 2. sayfasında yer alan Tefeyyüz Kütüphanesi tanıtımı ve metnin içeriğinde edebî romanların da yer alması güncel edebiyat haberlerine yer verilmiş olması bakımından önemlidir. Söz konusu haber içeriğinde "İstanbul'un ve Bulgaristan'ın son romanları yalnız burada bulunabilir" ifadesi dikkat çekicidir.

Ruşçuk'ta 1898'de çıkan *Balkan* gazetesinin temin edilen sayılarında herhangi bir edebî ürüne rastlanmamıştır. Filibe'de 1906-1918 yıllarında yayımlanan *Balkan* gazetesinin ise çalışmamız kapsamında sekiz sayısı taranmıştır. Haber ağırlıklı bir yayın politikası olduğu görülen gazetede başyazarı Ethem Ruhi'nin haber yazılarına eklediği kendi şiirleri dışında herhangi bir edebî ürün tespit edilmemiştir. Bu gazetenin Balkan Türk Edebiyatı bağlamında en değerli hizmeti Eski Zağra Müftüsü Hüseyin Râci Efendi'nin 93 Harbi yıllarında Balkan Türklerinin yaşadığı dramı anlatan anı türündeki ünlü "Târihçe-i Vak'a-i Zağra" isimli manzum eserine kitap olarak basılmadan önce sayfalarında tefrika halinde yer vermiş olmasıdır (Ahmet, 2010, s. 11). Hüseyin Râci Efendi'nin söz konusu meşhur eseri birçok kaynakta Balkan Türk Edebiyatının ilk özgün eserleri arasında zikredilmiştir. Esâsen bu husus süreli yayınların Balkanlarda modern anlamda gelişen yerel Türk edebiyatına ne derecede zemin teşkil ettiğini göstermesi bakımından değerlidir. Gazetenin haber ağırlıklı yayın politikasında edebiyata verilen yer söz konusu tefrika ile sınırlı değildir. Örneğin gazetede yer alan haberler arasında Osmanlı Şark Tiyatrosu'nun Bulgaristan'daki etkinliklerine yer verilmiş; sahnelenecek piyesler duyurulmuş ve oyunlar hakkında olumlu değerlendirmelerde bulunulmuştur. *Balkan*'ın 1908 yılı 126. sayısında yer verilen "Hokkabazın Nedamet-i Vicdaniyyesi" başlıklı yazı bu türden örnekler arasındadır (Yılmaz, 2013, s. 63).

Sofya'da Mehmet Celil tarafından çıkarılan *Rehber* gazetesinin çok sayıda nüshası dijital ortama taşınmıştır. 1928-1934 yılları arasında faaliyet gösteren gazetenin taradığımız sayılarında düzenli olarak "Şiir Köşesi" başlıklı kısmın bulunduğu ve burada çok sayıda şiire yer verildiği tespit edilmiştir. Türkiye sahasından özellikle Servet-i Fünun dairesindeki temsilcilerin şiirleri ile birlikte çok sayıda Yeni Türk Edebiyatı temsilcisinin şiirini sayfalarına taşıyan gazetede Sabahattin Ali, Ziyaeddin Fahri, Tefvik Fikret, Halit Fahri, Faruk Nafiz, Süleyman Nazif, Ziya Gökalp bu isimler arasındadır. Gazetede 1928 yılında yer

verilen Necip Fazıl'ın "O Genç şiiri" (S. 44, s. 2) yayınlandığı tarih bakımından önemlidir. İstanbul merkezli isimleri büyük oranda sayfalarına taşıyan gazetenin aynı zamanda Bulgaristanlı ediplerin şiirlerine yer verdiğini hususen belirtmeliyiz. Bu isimler arasında Eski Cuma'dan Hasan Basri (Örn: 1928 yılı, S.8, s.4), Hafız İslam (Örn: 1928 yılı, S.43, s.2), Sabri Mustafa (Örn: 1930 yılı, S. 124, s.1), Aliosman Ayrantok (1931 yılı, S. 184, s.4) ve Rusçuklu Dede Galib'in (1931 yılı, S. 206, s. 2) çok sayıda şiiri *Rehber* sayfalarında yer almıştır. Gazetenin 1933 yılı 285. sayısının ilk sayfasında Mustafa Şerif'in edebiyat eserlerinin tanıtımının yer aldığı geniş yazı, edebiyat tarihi araştırmaları için önemlidir. *Rehber* gazetesi hemen her sayısında mutlaka şiir türünde bir edebî esere yer vermiş olup bu şiirlerin birçoğu da şairi belirtilmeden yayınlanmıştır. Bu tarz şiirler genellikle önemli dinî günlere hasredilen şiirler ve sosyal konulu şiirlerdir (Örn: 1930 yılı, S. 155, s. 1'de Leyle-i Berat-Şiir).

Rusçuk'ta 1904-1906 yıllarında yayımlanan *Uhuvvet* gazetesinin ulaşılan sayılarında müstakil bir edebiyat sayfası olmadığı, bununla birlikte taranan sayılarda çok sayıda şiir yer aldığı tespit edilmiştir. Yayınlandığı dönem itibariyle Osmanlı aidiyeti güçlü olan yayın organının "Kısm-ı Edebî" adıyla tekrar eden köşesinde İstanbul merkezli Türk Edebiyatının yakından takip edildiği görülür. (Örn: 1906 yılı S. 121, s. 3'te Abdülhak Hamit Bey'in bir takrizi; 1907 yılı S. 112, s. 7'de Abdülhak Hamit Bey'in "Eser-i Nefiselerinden" başlığıyla bir şiiri) 1905 yılı 93. sayıdan itibaren "Uhuvvetin Tefrikası" üst başlığıyla Namık Kemal'in "Celaleddin Harzemşah" adlı piyesinin neşrine başlanmış 1906 yılı 105. sayıya kadar tefrikaya devam edilmiştir. *Uhuvvet*'in erken döneme tarihlenen ve Bulgaristan Türkleri edebiyat tarihindeki mevcut ezberi bozan en önemli yönü Bulgaristan sahasında Rus ve Bulgar edebiyatından eserlere yer veren Türkçe süreli yayınların tarihini eskiye götürmesidir (Örn: 1906 yılı, S. 119, s. 9'da "Bulgar Edebiyatı Numuleri Köşesi"nde İvan Andreyçin'e ait deneme; S. 121, s. 5'te "Küçük Hikâye" üst başlığıyla Moksım Gorki'ye ait "Yol Arkadaşım" başlıklı hikâye). Yaygın kaynaklar Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatında Rus ve Bulgar edebiyatına kapı aralayan etkileşimlerin hususen 1945 sonrası Sosyalist dönemde başladığını işaret ediyor olsa da 1905-1907 yılları arasındaki *Uhuvvet* sayılarında aksi yönde önemli malzemenin bulunduğu görülmektedir. Bu hususu teyit eden başka edebî malzemeye dönemin başka yayınlarında da rastlanmış olup çalışmamızın ilgili yerlerinde açıklanmıştır. Gazetenin edebiyat köşesinde yer alan şiirlerin önemli bir kısmı müellifi belirtilmeden yayınlanır. Rusçuklu Galib Dede'nin şiirleri ile Eski Zağra Müftüsü Raci Efendi'nin Yeni Marş-ı Hamidi'si bu konuda istisnalar arasındadır.

Koca Balkan gazetesi Bulgaristan Türklerinin edebiyata ilgili yayın anlayışına sahip süreli yayınları arasında yer alır. Gazetenin devamlı köşelerinden olan "Edebiyat" köşesinde şiirlerine yer verilen isimler arasında Hamdi Fikri, Şerbetzâde Ali, Alyanakzâde M. Şerif, Ahmed Yahya, Muallim Hicrî, Yahya

Kemal, Hasan Basri, Mehmet Behçet vardır. Gazetenin okuyucularını eğlendirme maksadıyla bir soru köşesi mevcuttur. Bu soru köşesinin sualleri Bulgarca ve Osmanlı Türkçesi kısımlarında birbirinden farklıdır (Örn: 1925 yılı, S. 15, s. 3'te 14. Soru: Türkiye'de yetişen ve hâlâ yaşayan Türk şairleri içinde en beğendiğiniz kimdir? Türkiye'de yazı yazan muharrirler içinde en beğendiğiniz kimdir? Türkiye'de çıkan gazeteler içinde en beğendiğiniz hangisidir? S. 16, s. 2'de 15. Soru: Bulgaristan Türklerinin yükselmesi ve cehaletten kurtulması için en son, en kati ve en tesirli çare nedir? S. 17, s. 3'te 16. Soru: Koca Balkan gazetesi Bulgaristan Türklerini tamamıyla uyandırabilmek için ne gibi çarelere başvurmalıdır? Ve ne halde çıkmalıdır? Bulgarca kısmındaki soruları arasında ise S. 8, s. 4'te 8. Soru: Bulgaristan'ın en ünlü yazarı kimdir? S. 15, s. 4'te 14. Soru: Bulgar şairleri arasında kimin yazısını tercih edersiniz? S. 16, s. 2'de 15. Soru: Bulgaristan'daki Türklerin en zekisi kimdir?) (Hasanoğlu, 2022, s. 359-360). Dönemin gazeteleri arasında edebî muhite temas eden bir haber yazısı *Koca Balkan*'ın 24. sayısının ilk sayfasında yer alır. Söz konusu haberde bir fotoğrafı ile birlikte takdim edilen Ahmet Yahya Bey “İstikbal-i Edebiyemize Çok Şeyler Vaadeden Genç ve Kıymetli Şairlerimizden Ahmet Yahya Bey” üst başlığı ile takdim edilmiştir. Gazetenin 6. sayısında yer verilen Yahya Kemal'in “Akıncı” şiirini 19. sayının ilk sayfasında gazetenin başyazarı Mehmet Behçet'in Yahya Kemal ile birlikte çekilmiş bir fotoğrafı tamamlamaktadır. Devrin edebiyatşinas aydınlarının kendi aralarındaki irtibatı da ortaya koyan yazılara sahip olan gazetenin 20. sayısının ilk sayfasındaki Mustafa Şerif Alyanak mektubu, “Mehmet Behçet Bey'e Hürmetlerimle” serlevhasını taşımaktadır.

Boyutları bakımından bazı kaynaklarda dergi olarak geçen *Resimli Balkan* kısa ömürlü süreli yayınlar arasında olmasına rağmen ciddi bir edebî varlığa sahip olmuştur. Gazetenin hazırlanmasında etkin rolü olan Ethem Ruhi'nin gazetenin edebiyat varlığında da ağırlığı söz konusudur. Gazetenin dâimi köşeleri arasında yer alan Asar-ı Edebiyat'ta özellikle Ethem Ruhi'ye ithaf edilen edebî ürünler yer almıştır (Örn: 1917 yılı, S. 1, s. 5'te Türk Askeri/Ethem Ruhi Kardeşime/Fatih Emir Haki-Şiir; S. 1, s. 6, Sorusuna/Edirne Sultaniyesi Edebiyat Muallimi İskeçeli Mehmet Sıtkı/Ethem Ruhi'ye Hediye-Şiir; S. 6, s. 6, Asar-ı Edebiyat, Kardeşlerimin Halaskârına/Gedikpaşa Edip Mümtaz/ Üstad-ı Muhterem Ethem Ruhi'ye-Şiir).

Âşık Garip, Başyazıcı, Muhacır Baba gibi müstear adlarla yazdığı bilinen yüzelliklerden Tarık Mümtaz'ın Eskicuma'da yaklaşık iki yıl kadar neşrettiği bilinen *Rumeli* gazetesinin 1924 yılına ait 2. sayısında serlevhanın altındaki Tevfik Fikret'e ait “Her yıldırımında bir gece...” dizesi büyük punto verilmiştir. Söz konusu sayının dikkate değer yanı “Tevfik Fikret” ve “Fikret Ölüm Döşeginde” başlıklı oldukça uzun haber yazılarının gazetenin içeriğini önemli oranda kaplamış olmasıdır. Aynı sayıda yer alan “Şiir Köşesi”nde ise Suzan Namık adlı şaire ait “Alev” adlı bir şiir yer alır. İlk iki bendi dördümlük, son iki bendi

üçlük on dört mısradan oluşan şiirin nazım şekli sonedir. Yerel yönü güçlü *Rumeli* gazetesinin Bulgaristanlı edebiyat temsilcilerine yoğun olarak yer verdiği ve edebiyat yönü zengin bir yayın olarak öne çıktığı görülür. 1924-1925 yıllarına ait 27 sayısını taradığımız gazetede “Şiir Köşesi”, “Edebiyat Köşesi”, “Mektepli Köşesi”, “Genç Kalemler” köşeleri doğrudan edebî ürünlere hasredilen kısımlardır. Edebiyat köşelerinde varlık gösteren isimler arasında Deliormanlı Samim Rıfat ve Muharrem Yumukof öne çıkarken “Mektepli” ve “Genç Kalemler” köşelerinde şiirleriyle varlık gösteren Bulgaristan Türkleri arasında Doktor Yosifovolu Basri, Yenipazar’dan Muallim Ahmet, Şumnu’dan Ahmet Ziya, Çekovna’dan Muallim Celil gibi Bulgaristanlı çok sayıda yeni yetişen ismin ilk kalem denemelerinin gazete sayfalarında muhafaza edildiği görülmektedir. Bu gazetenin özgün yönlerinden biri, 1925 yılı 18. sayısında “Hanım Şiirleri” ve 21. sayısında “Hanım Şairleri” üst başlığıyla müstakil bölüm olarak ayrılan kısımlarda kadınlara ait edebî ürünlere yer vermiş olmasıdır (Örn: 1925 yılı, S. 18, s. 4’te Öksüzlere-Şiir/Muallim T. C’ye/ Razgrat, Zekiye Salih; S. 21, s. 6’da Babamın Efkarı-Şiir/Zehra Rıfat).

Dostluk gazetesi Bulgaristan’da “Bulgaristan Türklüğü” kavramının yerleşmeye başladığı yıllarda özellikle Türk-Bulgar dostluğunu tesis için her iki ülke yönetimleri ile iyi ilişkiler geliştiren bir yayın politikasına sahip yayınlardan biridir. 1925-1935 yılları arasında on yıl gibi uzun bir süre yayımlanan gazete dönemin bölgedeki edebiyat ortamına dair önemli verilere sahiptir. Sahibi ve kurucusu Tahir Nuri’dir. Başyazarları arasında Ahmet Hulusi, Ali Kemal, Rıfat Davut, Hüsmen Celal isimleri yer alır.

Dostluk gazetesi siyasi ve sosyal yönü baskın bir süreli yayın olması yanında her sayısında edebiyat ürünlerine düzenli olarak yer veren bir yayın anlayışına sahip olmuştur. Gazetenin “Edebiyat-ı Sufiyane” köşesi tasavvufi şiirlere ayrılan hususi bir kısım olarak gazetenin özgün yönlerinden birini teşkil eder. Bu köşede ağırlıklı olarak Rusçuklu Dede Galib’e ait divan edebiyatı nazım tür ve şekillerinde edebî ürünler yer almıştır (Örn: 1925 yılı, S. 14, s. 2’de Dede Galib’e ait bir kalenteri; S. 18, s. 2’de bir gazel; S. 22, s. 2’de nevrüziye vb).

Gazetenin “Duygularım”, “Dertlinin Köşesi” ve “Edebiyat” başlıklı bölümleri genellikle şiir türündeki ürünlere yer verilen düzenli kısımları olmuştur. Gazetenin Türkiye’den sayfalarına taşıdığı edebî şahsiyetler arasında Tefvik Fikret öne çıkmıştır (Örn: 1926 yılı, S. 53, s. 4’te Tefvik Fikret’in “Nesrin”den başlıklı şiiri yer alır). Gazetenin sayfalarına taşıdığı Bulgaristanlı şairler arasında Ali Kemal, Eskicumalı Hasan Basri, Mustafa Şerif, Mehmet Fikri, Deliormanlı Samim Rıfat öne çıkar. Harmanlı’dan Şuuri ve Yenipazarlı Salih Refik, Zincirli Kuyucuk’tan Aydın Kayaalp gibi yerel isimler bu gazetenin edebiyat tarihindeki kıymetli yerini özetler. Hatta Deliormanlı Samim Rıfat ve Eskicumalı Hasan Basri’nin birbirini takip eden bazı şiirlerini birbirlerine cevaben yayınlamaları edipler arasındaki etkileşimi ve devrin edebî muhitini

sergilemesi bakımından önemlidir. Özellikle gazetenin başyazarlarından biri olan Ali Kemal'in *Dostluk* sayfalarında bıraktığı çok sayıda şiir önemli bir yekün oluşturmaktadır. *Dostluk*, Bulgaristan Türklerinin kültür hayatına dair birçok meseleyi yine bölge aydınlarının kaleminden sayfalarına taşımıştır. Daha sonra Türkiye'ye göç eden Hasip Safveti'nin Bulgaristan Muallimler Kongresi ve eğitim alanındaki yerini değerlendiren yazısı bu konuda bir örnektir.

Dostluk gazetesinin Bulgaristan Türklerine ait matbaa duyurularına özel yer ayırdığı görülür. 62. sayıda Tefeyyüz Kütüphanesi'nin tanıtımı ve sipariş ilanları ile aynı sayıda "Yeni Matbaa"nın kuruluş haberi ve hakkında verilen bilgiler bu bağlamda değerlidir. 61. sayının 3. sayfasında "Alev ve Kül" adlı edebî romanın tefrikasına başlanacağı duyurusu vardır ve 69. sayı, 4. sayfada Alev ve Kül'ün ilk tefrikasına başlanır. Bu eserin Bulgaristan Türklerine ait eski harfli ve tefrika halde yayımlanan ilk roman olduğu tespitlerimiz arasında yer almaktadır. Çalışmamızda elde ettiğimiz veriler ışığında *Doğru Yol* gazetesinin 1939 yılı sayılarında Hüsnîye Balkan'ın Latin harfleri ile yayımlanan "Aranılan Sevgili" adlı tefrika romanı ise Bulgaristan Türklerinin Latin harfleri ile sürdürdükleri edebî üretim faaliyetlerinde tefrika roman türündeki başlangıcı temsil etmektedir. Gazete aynı zamanda bazı yerel edebiyat temsilcilerini de Bulgaristan Türkleri kamuoyuna takdim etmiştir. Daha önceki bazı yayınlarda da şiirleriyle varlık gösteren Eskicumalı Hasan Basri'nin 1928 yılı 109. sayı, sayfa 2'de büyük bir fotoğrafı yer alır. "Duygularım: Takdirkârlarım ve Muhaliflerine" üst bilgisi ile "Ben Kim miyim" başlıklı şiiri Eskicumalı Hasan Basri'nin bu fotoğrafının yanında yer almıştır.

Dostluk, içeriğinde yer alan edebî ürünlerin sahipleri bakımından Bulgaristanlı temsilcilere ağırlık veren bir yayın anlayışı ile öne çıkar. Bununla birlikte Türkiye sahasından önemli isimleri de sayfalarına taşır. 1927 yılı 92. sayı, sayfa 2'de Aka Gündüz'ün "Münevver ve Mefküreci Dostlarım" hitabıyla başlayan yazısı özellikle Türkiye sahasından bir edibin bölge Türklerine sesleniyor olması bakımından ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

Dostluk gibi Bulgaristan Türklerini esas alan karakteristik süreli yayınlardan biri de *Ahali* gazetesi olmuştur. Bu gazete de edebiyatşinas bir başyazar yönetiminde edebiyata ağırlık veren bir yayın anlayışına sahiptir. Başyazar Mehmet Behçet (Perim) aynı zamanda Bulgaristan Türklerinin sayılı çocuk ve gençlik dergisi *Altın Kalem*'i çıkaran isimdir. Nitekim *Ahali* sayfalarında 106. sayı, sayfa 2'de *Altın Kalem*'in 7. sayısı hakkında ayrıntılı bilgi vardır. "Bulgaristan Türklerinin ilk edebî ve ilmî dergisi" açıklamasıyla başlayan yazı, derginin mündericatu ve özelliklerinin tanıtımı ile devam eder ve "okuyun okutun" sözleriyle bitirilir. Gazetenin 105. sayısı, sayfa 2'de ve 98. sayısı, sayfa 2'de *Altın Kalem*'in aynı şekilde tanıtım haberleri yer alır. Bu yazılar oldukça uzundur ve içindekiler kısmı dâhil derginin tüm bölümleri ayrıntılı tanıtılır.

Bulgaristan Türklerinin “biricik edebî ve ilmî mecmuâsı” olan derginin arka kapağında Yahya Kemal’in fotoğrafının yer aldığı bilgisi okuyucularla paylaşılır.

Gazetenin “Görgüler ve Duygular” üst başlıklı köşesi edebî niteliğe sahiptir. Buradaki yazılar deneme yazısı hüviyetindedir. Bu köşedeki yazıların bir kısmı “Gözcü” rumuzlu yazar tarafından kaleme alınmıştır. “Görgüler ve Duygular” köşesi şair Emin Recep’in “Türk Dili” adlı şiirine 1925 yılı 95. sayısının ilk sayfasında yer verir. 94. sayının ilk sayfasında Mehmet Behçet’in fotoğrafı vardır. 89. sayıda yer alan Mehmet Behçet’in “Rodop Mektupları” adlı yazısı edebî niteliğe sahip bir gezi yazısı tarzındadır. Gazetenin 87. sayı ilk sayfasında yine Mehmet Behçet’e ait uzun bir şiire yer verilmiştir.

Bulgaristanlı aydınların edebî ürünlerine *Tunca* gazetesi sayfalarında da yer verilmiştir. Gazetenin 73. sayısının ilk sayfasında velut kalem Mustafa Şerif’in “Anınca” adlı haber başlığı altında “Bedbaht Trakya’ma” ithafı ile bir şiiri yer alır. Osmanlı Türkçesi ile yayın yapan dönemin süreli yayınlarından birçoğu Türkiye’deki Harf İnkılabına intibak gayreti ile özellikle 1930’lu yıllardan itibaren Latin harfleri ile yayınlarını sürdürmüşlerdir. Bu geçişin aşamalı olduğu yine dönemin *Deliorman*, *Başlangıç*, *Yenilik*, *Özdilek*, *Birlik* vb. yayınlarında görülmektedir. Bu geçişte önce belli sayfalar ve/veya belli gazete kısımları Latin harfleriyle verilmiş, zamanla Latin harfli metinler ağırlık kazanmış; az sayıda bazı kısımlarda eski harfli metinlere devam edilmiştir.

Turan gazetesi sayfalarında başta şiir olmak üzere gazetenin yazar kadrosunda yer alan Ahmet Rafet, Ahmet Gültekin, Ahmet Sadi ve M. Oğuz’a ait önemli düz yazı örnekleri ve söyleşiler bulunmaktadır. Ahmet Gültekin’in “Mekteplerimiz Açılırken” ve M. Oğuz’un “Kitapları Sevelim” vb. gibi gazete yazıları gençleri Türkçü-Turancı fikirlerle donatmak maksadına hizmet etmektedir (Karagöz, 1945, s. 78). Mustafa Oğuz (Peltek)’in birçok şiiri *Turan* sayfalarında farklı adlarla yer almıştır. *Turan* gazetesi ile aynı çizgide yayın yapan ve dönemin Bulgaristan Türkleri arasındaki etkin sivil toplum kuruluşlarından olan Turan cemiyetlerinin haberlerine sayfalarında yoğun olarak yer veren bir diğer gazete *Özdilek*’tir. Bu gazetede yer alan edebî ürünlerin müellifleri *Turan* gazetesi ile büyük oranda aynıdır. Türkçü şiirleri ile boy gösteren Mustafa Oğuz’un *Özdilek* 1933 yılı 13.,16. ve 19. sayılarında 3 tefrika halinde yayınlanan “Turan Yolu” piyesi, dönemin şiirde yoğunlaşan edebiyat yayıncılığına farklı bir ses getirmiştir. “Turan Yolu” 3 perdelik bir piyestir. Gazetenin “Bir Gencin Hatıra Defterinden” ve “Gerçekimsi Hikâye” üst başlıklarıyla yayınladığı eserler de Bulgaristan Türkleri çağdaş Türk hikâyeciliğinin ilk örnekleri arasında zikredilebilecek niteliktedir (Örn: 1933 yılı, S. 7, s. 8, Gerçekimsi Hikâye, Açılmadan Solanlar / Tefrika / A. Bedri; S. 18, s. 2, Bir Gencin Hatıra Defterinden Aşk ve İztrap-Hikâye / A. Gültekin). *Özdilek* 12. sayı, sayfa 3’te yayınlanan Mehmet Emin’in (Yurdakul). “Bulgarya’daki Kardaşlarım” başlıklı yazısı dönemin Türkiye ve Bulgaristan’daki Türkçü

edebiyat çevrelerinin irtibatını sergilemesi bakımından değerlidir. *Özdilek*'te Bulgaristan'ın muhtelif bölgelerinden gönderilen şiiirler de gazetesinin ideolojisinden izler taşır ve Bulgaristan Türklerinin çağdaş edebî ürünlerinde millî, Türkçü, Turancı çizgiyi yansıtan örnekler olarak edebiyat tarihindeki yerini almıştır (Örn: 1933 yılı, S. 9, s. 3, Ey Bulgarya Türk Genci Uyan / Mestanlı Muallimi O. S.; S.11, s. 4, Gençliğe Öğüt / Ercili M. Haf. Halil; S. 12, s. 2, Özdilim / Yaşlıköy M. O.; S. 16, s. 2, Gelva Çocuklarının Şarkısı-Vidinli Turan Kızına / Saltuklarlı İ. Gültekin). *Turan* ve *Özdilek* ile benzer yayın anlayışına sahip kısa süreli ve Latin alfabesine intibak eden süreli yayınlardan biri de *Rodop Sesi* gazetesidir. Gazetesinin şiiir türünde yoğunlaşan edebî ürünlerinin müellifleri arasında Mustafa Oğuz ve Muharrem Yumukof'un öne çıktığı görülür (Örn: Mustafa Oğuz'un 1929 yılı, S. 2, s. 2'de yer alan "Kurtuluş" ve S. 3, s. 2'de yer alan "Köyüm" başlıklı şiiirleri ile Muharrem Yumukof'un S. 4, s.2'de "Babama" ve S. 8, s. 2'de "Türk Oğlunun Yeniliği" başlıklı şiiirleri). *Yenilik* gazetesinin önemli kısmı Latin harfli olmakla birlikte bir kısmı da eski harfli yayınlanan süreli yayınlar arasında *Turan*, *Özdilek* ve *Rodop Sesi* ile benzer yayın anlayışına sahip gazetelerden biridir. Kuştepe'den Muallim Fikri Cahit ile Muharrem Yumukof'un şiiirlerine sıklıkla rastlanan gazetesinin "Genç Kalemler-Şiiir Köşesi" Bulgaristan Türkü genç yeteneklerin Türkçü-Turancı şiiirlerine yer vermiştir (Örn: 1929 yılı, S. 15, s. 2, Genç Kalemler - Şiiir Köşesi, Çan Kaya / Tuna Boyu A. Kaya Han; S. 16, s. 2, Genç Kalemler - Şiiir Köşesi, Türk / H. F. Oğlu). 1930-1932 yıllarında yayınlanan Türkçü-Turancı çizgideki süreli yayınlardan biri de *Birlik* gazetesidir. *Turan* cemiyetleri ekseninde faaliyet gösteren gazetesinin taranan sayılarında sadece şiiir türünde örnekler tespit edilmiştir. Gazetesinin "Talebe Köşesi" ve "Şiiir Köşesi" edebî ürünlere yer verdiği kısımlarıdır. Şiiirlerin müellifleri diğer gazetelerde varlığına rastlanmamış muhtemelen eğitimi şahıslardır (Örn: 1930 yılı, S. 1, s. 2, Veda/Bir Defterden-Şiiir; S. 2, s. 1, Ey Türk/Adil Aydın-Şiiir; S. 2, s. 2, Şiiir Yamaçlarda Kaval/Bir Defterden-Şiiir; S.3, s.1, Kürt İsyanı Münasebetiyle/M. A. Şiiir; S. 3, s. 2, İrfan/M. Seyfi; S. 6, s. 2, Serin Rüzgâra Pencereni Aç / Kırcaali, A. H.-Şiiir; S. 6, s. 2, Kara Kış/İsimsiz-Şiiir; S. 7, s. 2, Rüya/İsimsiz-Şiiir; S. 8, s. 2, Türk Gencine /Şefket Aydın-Şiiir; S. 8, s. 2, Tarih Önünde Türkün/Ali Aydın-Şiiir; S. 8 s. 2, Fesubhanallah/İsimsiz-Şiiir; 1931, S. 13, s. 2, Talebe Köşesi, Namık Kemal/Zihni-Şiiir; S. 14, s. 2, Türk Oğluna/Almalı, Mehmet Azet-Şiiir; 1932 Yılı, S. 18, s. 2, Şiiir Köşesi, Taşkının Cilveleri/İsimsiz-Şiiir).

Bulgaristanlı Türklerin sosyalist çizgideki ilk süreli etkili yayını da eski harflerle yayınlanan *Ziya* gazetesidir. 1921-1923 yılları arasında çıkarılan gazete Bulgaristan Komünist Partisi'nin Bulgaristan Türklerine seslenen yayın organıdır. Galip Felâketi, Kırcaalili Ferhat, Samim Rifat Deliormanlı, E. Rahvalı, Besim Hilmi, Yahya Hayati gibi aydınlar bu gazetede belli aralıklarla edebî eserlerini yayımlamışlardır. *Ziya* gazetesinin de Rus ve Bulgar Edebiyatı örneklerini

sayfalarına taşıyan süreli yayınlardan biri olmuştur (Örn: 1923 yılı, S. 18, s. 4'te Oyun Yeri-İsimsiz/Bulgarca'dan Tercüme eden: C. ve S. 25, s. 2'te İşçi Marşı, Rusçadan çeviri/İsimsiz). *Ziya* gazetesindeki edebiyat ürünlerinin geneli ideolojik mahiyette olmuştur. Söz konusu şiiirler ve şairlerinden bir kısmı şöyledir: Komünist Destanı-Kırcaali Ferhat; Bir Bedbaht İşçi Lisanından-Rahovalı E. H.; Yaşasın 1 Mayıs-Deliormanlı Samim Rıfat; Burjuva-Yahya Hayati vb. *Ziya* gazetesini sayfalarında rastlanan Türkiyeli isimler arasında sosyalist kadın edip Yaşar Nezihe olması gazetenin ideolojik kimliği ile örtüşmektedir (Örn: 1924 yılı, S. 36, s. 4'te Kızıl Güller, Yaşar Nezihe).

Bulgaristan Türklerinin etkili ve uzun soluklu eski harfli süreli yayınları arasında *Medeniyet* gazetesi önemli bir yere sahiptir ve kuşkusuz bölgedeki edebiyata temas eden yönleri bulunmaktadır. Bulgaristan Müslümanları Başmüftülüğü merkezli gazetede Bulgaristan Türklerinin Mehmet Akif'i olarak bilinen Mehmet Fikri'nin düşünce yazılarının başta Bulgaristan Müslümanları olmak üzere Batı Trakya ve Makedonya bölgesindeki din adamları ve ilim çevrelerinde de etkili olduğu ve takip edildiği gazetede yer alan ilgili yazılardan anlaşılmaktadır. "Osmanpazarlı Muallim Mehmet Fikri", "M. Fikri" gibi adlarla daha önce muhtelif diğer süreli yayınlarda şiiirleri yer alan Fikri'nin başyazarı olduğu *Medeniyet* gazetesinde yayımlanan yazıları arasında edebî ürünler de sıklıkla yer almıştır (Örn: 1938 yılı, S. 151, s. 3'te Bahar Gelirken-Şiir; S. 170, s. 3'te Kaval-Şiir; S. 171, s. 3'te Akşam-Şiir; 1939 yılı, S. 178, s. 2-3'te O Eşeğin Biriymiş-Hikâye; S. 179, s. 2-3'te Gıtgıdak Hastalığı-Hikâye vb). Mehmet Fikri'nin vefatı gazetenin 1941 yılı, 269. sayısı, 1-3. sayfalarında geniş bir şekilde yer bulmuştur. "Fikri'nin Ölümü Bizde Fikrin Ölümü" başlığıyla verilen yazı "O. el-Ezherî" imzasıyla Osman Seyfullah (Keskiöglü) tarafından kaleme alınmış. "Mehmet Fikri Hayatı ve Şahsiyeti" başlıklı yazının ise yazarı verilmemiş olsa da Ahmet Şevki (Dinler) tarafından kaleme alındığı yönünde bir kanaat vardır. Mehmet Fikri'yi şahsen tanıyan iki farklı yazar tarafından hazırlanan bu yazılar muhteva ve kapsam bakımından Mehmet Fikri hakkındaki ilk ilmî kaynaklardandır. Mehmet Fikri'nin vefatının etkileri gazetenin 1941 yılı, 272. sayısı 3. sayfasında şaire hasredilen 3 şiiirin paylaşılmasıyla devam eder (Örn: 1941 yılı, S. 272, s. 3'te "Hazin Bir Hicret"/Ezherî; "Bir Sima-yı Münevverin Gurub-ı Cansuzu"/Üsküp, Hümayî; "Mehmet Fikri İçin"/Gümölcine'den Kütahyalı Hüsnü Yusuf).

Medeniyet'in her sayıda düzenli olarak devam eden bir edebiyat köşesi olmasa da değişik tarihlerde tesis edilen "Edebiyat Bahisleri", "Kitaplar", "Asar-ı Münteşire", "Kıssadan Hisse" ve "Şundan Bundan" adlı köşelerde edebî ürünlere yer verilir. Örneğin 1941 yılı 299-306. sayılar arasında varlık gösteren "Şundan Bundan" köşesi özellikle Divan Edebiyatı ve Tanzimat Dönemi ediplerinin seçme mısralarını sütunlarına taşımıştır. Bu köşede yer alan temsilciler arasında Muallim Cudi, Muallim Naci, Eşref, A. Hamit, Yavuz Selim,

Ziya Paşa, Akif, Leyla Hanım, Tahirü'l-Mevlevi, Fitnat Hanım, Sümbülzade Vehbi, Şeyhülislam Yahya, Şinasi, Namık Kemal, Mihri Hatun, Figani, Rehayı, Kanun-i Süleyman gibi şahsiyetlerin edebiyat tarihinde meşhur olan seçme dizeleri yer almıştır. *Medeniyet* ve Türkiye sahası Türk edebiyatı münasebetleri konusunda özellikle öne çıkan şahsiyet Mehmet Akif'tir. Gazetede muhtelif sayılarda Mehmet Akif şiirlerine yer verilmesinin yanı sıra (Örn: 1938 yılı, S. 173, s. 3'te Süleymaniye Kürsüsünden; 1939 yılı, S. 212, s. 3'te Necid Çöllerinden Medine'ye) 1939 yılı, S. 177, s. 3'te Asar-ı Münteşire köşesinde "Mehmet Akif, Hayatı-Eserleri" başlığıyla uzun bir tanıtım yer almıştır. Eşref Edip'in yazarı olduğu metnin Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatından alıntı olduğu belirtilir.

Medeniyet'in edebiyat ilişkileri bakımından bir diğer önemli yönü siyasi ve sosyal muhtevaya sahip bu gazetede yer alan "Çocuklar İçin" köşesinin zengin edebî niteliğidir. Bu köşedeki başarılı çocuk şiirleri şairleri belirtilmeden yayımlanmıştır (Örn: 1936 yılı, S. 93, s. 4'te Çocuk ve Tabiat-Şiir; S. 95, s. 4'te, Hidayete Koş-Şiir; S. 96, s. 4'te, Öksüz Çocuk-Şiir; S. 97, s. 4'te Candan Yürekte-Şiir; S.98, s.4'te Dilek-Şiir). Aynı zamanda gazete bazı sayılarında öğrencilerden gönderilen edebî ürünleri sayfasına taşımıştır. Bu bağlamda Nüvvap 4. sınıf talebesi S. Asım ismi birkaç örnek ile öne çıkmaktadır (Örn: 1933 yılı S. 23, s. 22'de İşte Meydan-Şiir; 1934 yılı S. 19 s. 3'te Dile ve Düşün-Şiir).

Medeniyet yayınlandığı dönem itibariyle Bulgaristan Türklerinin diğer süreli yayınları ve yayıncı kadrosu ile etkileşim ağını yansıtan yazı varlığına da sahiptir. Mehmet Celil, Ali Kemal, Alyanakzâde Şerif gibi temsilciler hakkında gazetede yer verilen yazıların tenkit yönü ağır basmaktadır (Örn: 1933 yılı, S. 22, s. 4'te "Alyanak Şerif'in Hezayanları"; 1938 yılı, 58. ve 60. sayılardaki "Dünkü Ali Kemal, Bugünkü Ali Kemal" başlıklı yazılar). 1934 yılı, 25. sayı, ilk sayfada "Bulgaristan Müslümanlarının Baş Belası Turan Teşkilatları" başlıklı yazıda Turan cemiyetleri eleştirildiği gibi *Rehber*, *Özdilek* vb. gazeteleri hedef alan yazılar da gazetenin muhtelif sayılarında yer bulmuştur. *Medeniyet* dönemin Bulgaristan Türk toplumu yapısında belli bir kesime seslenen yayın anlayışı ile bazı fikir yazılarında dil ve edebiyat konusuna da temas etmiştir. Gazetenin bu bağlamda odaklandığı hususlar arasında Latin harflerine geçişin olumsuz etkileri, dildeki Arapça ve Farsça varlığının olumlu yönü öne çıkarılırken din adamlarının hitabet ve nutuk yeteneklerini geliştirmeye yönelik yazılar örnek teşkil eder (Örn: 1936 yılı, 77. sayıdan 98. sayıya kadar devam eden "Harf Meselesi Etrafında" başlık yazı dizisi, 1938 yılı, S. 135, s. 2'de "Edebiyat Bahisleri" köşesinde "Hitabet ve Edebiyat" başlıklı yazı ve "Bizde Lisan Meselesi" yazı dizisi).

Sayfalarında edebî ürünlere yer veren eski harfli yayınlardan biri de *Havadis* gazetesidir. Diğer yayınlardan farklı olarak gazetede ciddi bir hikâye varlığı söz konusudur. 1936 yılı sayılarında "Her Sayıda Bir Hikâye" üst başlığıyla yer verilen ilgili köşe 1939 yılı sayılarında "Küçük Hikâyeler" başlığı ile gazetenin

daimi köşeleri arasında yer almıştır. Bu köşede verilen hikâyeler genellikle yazar adı belirtilmeden yayınlanmıştır. 1939 yılı 191. sayı, sayfa 2’de yer alan “Genç İmam Efendinin Rüyası” başlıklı hikâye müellifi L. M. adıyla yayımlanmış; 207-209. sayılarda tefrika halinde yayınlanan hikâyenin ise râvisi L. M. olarak belirtilmiş, diğer hikâyelerde yazar adı verilmemiştir.

1927-1930 yılları arasında yayınlanan *İntibah* gazetesi *Medeniyet* gazetesine benzer bir yayın anlayışı ile faaliyet göstermiştir. Gazete özellikle şiir bakımından güçlü bir arşive sahiptir. Gazetenin düzenli köşeleri arasında olan “Şiir Köşesi” haricinde haber sayfaları arasında da sıklıkla şiir örneklerine yer verilmiştir. Gazetenin şiir varlığında dikkat çekici hususlardan biri şairlerin büyük çoğunluğunun Bulgaristanlı temsilcilerden oluşmasıdır. Bulgaristan Türklerinin edebiyat tarihlerinde önemli yeri olan Mehmet Fikri, Rusçuklu Dede Galib, Hafız İslam Rüşdi ve Hafız İsmail Hakkı’nın hemen her sayıda şiirleriyle gazetede yer aldıkları görülür. Mehmet Fikri’nin *İntibah*’ta yayınladığı şiirler önemli sosyal gelişmeler, önemli günler üzerine olabildiği gibi yakın dostları ve önemli şahsiyetler için de kaleme alınmıştır. Kendisine ait hat şeklinde tasarlanan hususi bir mührü/ımsası olan Mehmet Fikri’nin birçok şiirinin sonunda adını yazmak yerine bu mührü tercih ettiği görülmüştür. Bu bilinen temsilciler yanında özellikle eğitimci kadronun (Öğretmen ve öğrenciler) gazeteye şiirler göndermesi yaygın bir husustur. Bu tarz örnekler arasında Muallim Basri, Nüvvap müdavimlerinden Şarvılı Kabil Necati, Şumnu’dan Muallim H. A., Karlova’dan Müftüzade İsmail İlyas, Pazarcık’tan A. Zemahşeri, Nüvvap talebesinden Ferhat Hasan, Filibe’den Laedri, Nüvvap talebesinden Osman Seyfullah vb. sayılabilir. Türkiye merkezli Türk edebiyatından temsilciye az sayıda yer verilen gazetede bu konudaki nadir örneklerden biri 1927 yılı, 2. sayısının ilk sayfasında yer verilen “Safahat” şiiri ile Mehmet Akif’tir. Gazetenin edip kadrosu büyük oranda Bulgaristanlı temsilciler arasından şekillenirken söz konusu kadronun kendi aralarındaki edebî ilişkilerinin de güçlü olduğu görülür. Bu bağlamda önemli şairlerden Rusçuklu Dede Galib ile yine Bulgaristan Türklerinin önemli aydınlarından Hafız İsmail Hakkı’nın gazetenin muhtelif sayılarında birbirlerine ithaf ettikleri şiirler nazire geleneğine ve aralarındaki irtibatın ne denli güçlü olduğuna örnek oluşturur (Örn: 1927 yılı, S. 18, s. 4’te Dede Galip Efendi’ye/Dolni Sibar, Hafız İsmail Hakkı-Şiir; S. 28, s. 2’de Hafız İsmail Efendi’ye/Rusçuklu Dede Galip-Şiir; S. 29, s. 2, Dede Galip Efendi’ye/Hafız İsmail Hakkı-Şiir).

İntibah’ta dönemin edip ve aydın zümresinin kendi aralarındaki irtibatı sergileyen örnekleri çoğaltmak mümkündür. Devrin eğitimcileri arasında öne çıkan isimlerden Hasip Safveti (Aytuna)’ya İslam Rüşdi tarafından hasredilen şiir ya da Balkan Türklerinin önemli devlet adamlarından Bekir Sıtkı Efendi’ye ithaf edilen şiir bu alandaki örnekler arasında zikredilebilir (Örn: 1927 yılı, S. 68, s. 3’te Hocam Hasip Ahmet Efendi’ye/Hafız İslam Rüşdi-Şiir; S. 66, s. 3’te Şiir

Köşesi Bekir Sıtkı Efendi ile Hasbihal / Filibe-Laedri-Şiir). İslam Rüşdi ile birlikte *İntibah*'ın en etkin kalemlerinden biri olan Mehmet Fikri'nin 33. sayı, sayfa 2'de Şiir Köşesi'nde yer alan "İslam'ın Büyük Şairi Mehmet Akif Bey'e" başlıklı şiiri Balkan Türkleri arasında Akif'e hasredilen değerli bir şiir örneğidir. Mehmet Fikri keskin üslubu ile şiirlerinin birçoğunda sosyal yergiye ağırlık vermiştir. Fikri'nin S. 79, s. 3'te Şiir Köşesi'nde yer alan "Rodopçular Okusun (Ziya Gökalp'in Ruhuna İthaf)" başlıklı şiiri de dönemin *Rodop Sesi* gazetesi etrafında toplanan Türkçü-Kemalist zümresine yönelik tenkit niteliği taşır. İslam Rüşdi'nin gazetede ki şiirleri ise "Tefrikadan Uzaklaş (Türk Gençlerine)", "Dinden Uzaklaşma", "Leyle-i Miraç Münasebetiyle", "Hal ve İstikbal" gibi başlıklarından da anlaşılacağı üzere dinî, manevi ve terbiyevi mahiyetteki şiirlerdir.

Bulgaristan Türklerinin kısa ömürlü ve eski harfli süreli yayınlarından biri de *Doğru Sada* gazetesi olmuştur. Gazetenin 1927 yılına ait taranan 6 sayısında farklı nüshalarda Yenipazarlı Ziya'nın 4 şiirine yer verilmiştir. Yenipazarlı Ziya bu şiirlerinden birini gazetenin sahibi ve başyazarı Celil Mehmet Bey'e ithaf etmiştir (Örn: 1927 yılı, S. 4, s. 1, Korkma Yürü, Doğru Sada'nın Muharriri Celil Mehmet Bey'e-Şiir-Yenipazar Ahmet Ziya). Gazetede ki diğer şiirlerin müellifleri arasında Ütüklerden Aydemir ve Yenipazarlı Sadık Süha görülür. C. M. takma adıyla 1. sayıda yer alan "Mektebime" başlıklı şiirin Celil Mehmet'e ait olma ihtimali büyüktür.

1931-1936 yılları arasında eski harfli yayımlanan *Açık Söz* gazetesi edebî ürün varlığı bakımından zengin değildir. 1931 yılı, 9. ve 10. sayılarında Ş. El-Merza'ı isimli şairin şiirleri yanında gazete haberlerini tamamlamak üzere sosyal meseleleri işleyen bir kısım şiirin de "isimsiz" olarak verildiği görülmüştür (Örn: 1931 yılı, S. 14, s. 2, Layemut Bir Şiir/İsimsiz-Şiir; 1936 yılı, S. 5, s. 2, Mazul Vakıf Reisine İthafen, Hüvel Baki/İsimsiz-Şiir). Gazetede Türkiye'deki Matbuat Kanunu'na bir şiir ile temas edilmiştir (Örn: 1931 yılı, S. 16, s. 2, Türkiye Matbuat Kanununun Münasebetiyle, Filozofun Mezar Taşındaki Yazı / Rıza Tefvik-Şiir).

4. Bulgaristan Türklerinin Eski Harfli Süreli Yayınlarının Edebî İşlevine Dair Tespitler

Bulgaristan Türklerinin eski harfli süreli yayınlarının edebî işlevine dair ilk ve öncelikli husus bu süreli yayınların edebî zevki mahallî satha yayması ve edebî üreticiliği bölge genelinde teşvik etmesidir. Herhangi bir siyasi, sosyal ve haber nitelikli bir gazetede istisnalar kabul edilmekle birlikte edebiyat alanına hususi yer ayrılması genel bir durum değildir. Ancak inceleme alanımız olan süreli yayınlarının geneline bakıldığında "Şiir", "Şiir Köşesi", "Edebiyat", "Edebiyat Köşesi", "Asar-ı Edebiyat", "Kısm-ı Edebî", "Edebî Sütunlar", "Hanım Şairler", "Genç Kalemler", "Talebe Köşesi" adlarıyla edebiyat ürünlerine hususi yer ayrıldığı görülmektedir. Edebî ürünlere hasredilen hususi ve daimi kısımlar söz

konusu süreli yayınların edebî/estetik işlev noktasında hususi bir misyona sahip olduklarını; bu konuda yayıncı ve yazar kadrolarında belirgin bir bilinç olduğunu göstermektedir.

Gazetelerin genelinde yerel temsilcilerin edebiyat mahsullerine yerleşim yerleri belirtilerek yer verilmesi, gönderilen şiirlerin sonunda gönderildiği yer bilgisinin düşülmesi üzerinde durulması gereken bir husustur. Bu husus, okur gönderilerinde yaygın olduğu gibi tanınmış temsilcilerin eserlerinde de özenle tercih edilmiştir (Örn: *Rumeli*, Yıl 1924, S. 12, s. 4, Top Tep/Razgrat'tan Muharrem Yumukof-Şiir; *İntibah*, 1928 yılı, S. 9, s. 1 Ey Türk İttihad Edelim/Osmanpazar'dan Muallim Mehmet Fikri-Şiir; *Dostluk*, 1929 yılı, S. 107, s. 2, Varlıklar Yarat/ Necip İrkıma)/ Eskicuma'dan Hasan Basri-Şiir). Bu konudaki çok sayıda örnek arasında velut isimlerden Ali Kemal'in bir kısım şiirlerinin "Harmanlı" veya Mustafa Şerif'in "Vidin" yer bilgisi verilerek yayınladığını da belirtmeliyiz. Edebî ürünlerin yayınında bu vurgunun bilinçli bir tercih mi yoksa gazetecilik geleneği dâhilinde mi düşünüldüğü tartışmalıdır ancak söz konusu yer adlarının Balkan Türklerinin tarihi ve kültürel hafızası bakımından bugün için de önem taşıdığı açıktır. Özellikle muallim ve talebelerin edebî ürünlerinde ısrarla yer verilen bu yayın anlayışı bu bağlamda değer kazanarak dönemin zengin Türk kültür ve eğitim varlığını ortaya koymaktadır. Sadece söz konusu yer isimleri; edebiyat eserlerini gönderen en küçük yerleşim yerlerinden, il merkezlerine ve önemli eğitim kurumlarına kadar devrin çeşitlilik ve canlılık gösteren edebiyat ve kültür hayatını belgelemek için önemli bir göstergedir.

Eski harfli süreli yayınların özellikle şiir türünde varlık gösteren edebî ürünleri, gazetelerin sosyal ve siyasal yönüne destek olurcasına yoğun bir toplumsal içeriğe sahip olmuşlardır. Hususen başyazarlarının ve devamlı yazar kadroları arasında yer alan şahsiyetlerin sosyal temalı şiirleri; söz konusu çağdaş edebiyat hareketlerinin bugün de baskın olan sosyal, realist ve dökümantalist yönünü besleyen bir işlevde ve bir bakıma bu geleneği başlatan bir zemin oluşturmuştur. Bu bağlamda Ali Kemal, Mustafa Oğuz, Eskicumalı Hasan Basri, Deliormanlı Samim Rifat, Mehmet Fikri gibi isimlerin gazetelere taşınan sosyal hadiseleri kendi pencerelerinden edebî zemine taşıdıklarını ve bu tavrın sosyal karakterli yerel edebiyata kapı araladığını ifade etmek mümkündür.

Bulgaristanlı Türklerin Türkiye sahası ve İstanbul merkezli edebiyat çevresi ile irtibatının güçlü bir geleneğe sahip olduğu çalışmamızda ele alınan ilk süreli yayınlarda tevsik edilen bir diğer husustur. Bunu ilk dönemin süreli yayınlarında Divan Edebiyatı, Tanzimat ve Servet-i Fünun Edebiyatı temsilcileri ile daha sonraları Millî Edebiyat ve Cumhuriyet dönemi temsilcilerinin takip edilmesinde gözlemlemek mümkündür. Bu örnekler esasen muhtelif Çağdaş Balkan Türkleri Edebiyatlarında Çağdaş Türk Edebiyatından beslenme geleneğinin ilk numunelerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda taranan sayıların genelinde

Türkiye sahasından edebî ürünlerine yer verilen temsilciler arasında şu isimler yer alır: Muallim Naci, Abdülhak Hamit Tarhan, Tevfik Fikret, Namık Kemal, Mehmet Akif Ersoy, Tahir-ül Mevlevi, Eczacızade Kazım, Ziyaeddin Fahri, Halit Fahri, Yusuf Ziya, Mehmet Emin Yurdakul, Aka Gündüz, Siraceddin (Hasırcıoğlu), Necip Fazıl, Yahya Kemal, Kemalettin Kamu, Halide Nusret, Yaşar Nezihe, Celal Sahir, Süleyman Nazif, Mithat Cemal, Faruk Nafiz, Şeyh Galip, Nefi, Sünbülzade Vehbi.

Sonuç

Edebiyat tarihçiliğinin ve araştırmalarının en önemli inceleme alanlarından biri olan süreli yayınlar, edebî eser, yaratıcısı ve okur kitleleri hakkında önemli veriler sunmaktadır. Herhangi bir süreli yayın sosyal bilimlerin birçok farklı alanı için bir doküman olduğu gibi edebî üretim için de önemli bir temsil alanıdır. Bu bağlamda henüz herhangi bir akademik çalışmaya konu olmayan Bulgaristan Türklerinin yerel çağdaş edebiyatlarının ilk evresine ait edebî ürünlere erişim oldukça önem kazanmaktadır. Edebiyat biliminin ana malzemesi olan edebî ürünlerin Bulgaristan eski harfli Türk süreli yayınlarındaki genel varlığını tespiti yönelik çalışmalar temel malzeme sorununu giderecek olması yanında konuyu literatüre taşıması bakımından önemli bir akademik boşluğu dolduracaktır. Mevcut kaynaklara göre sadece varlığından haberdar olduğumuz bu malzemenin sınırları ve toplamı hakkında kesin bilgi sunmak kuşkusuz çalışmamızın sınırlarını aşan daha geniş bir araştırmanın konusudur. Çalışmamızda esas alınan dönemde yayımlanmış Türkçe süreli yayınlar çeşitli bilim dallarında muhtelif araştırmalara konu olmuş ancak söz konusu süreli yayınlardaki edebiyat varlığının tespitine yönelik çalışmaların eksikliği konunun edebiyat tarihi ve araştırmaları alanındaki önemini daha da artırmıştır. Balkan Türkleri özelindeki edebiyat araştırmalarında varlığı bilinmeyen ya da yayınlanmamış eski harfli çağdaş edebî ürünlerin tespit edilmesi gerek edebî türlerin genel durumunun gerekse edebî ürünlerin üreticilerinin tarihî bir bütünlük ve tutarlılık içinde değerlendirilmesine katkı sunacaktır.

Çalışmamızda temin edilebilen sayıları taranan 25 süreli yayında şiir türünün hâkimiyeti söz konusudur. Süreli yayınlarda yer alan şiirler her ne kadar edebiyat ürünleri de olsalar siyasi ve günlük haber gazetelerinde yer almanın tesiri ile sosyal hadiselerle temas etmiş ve ideolojik mahiyetlere sahip olmuşlardır. Örneklem havuzumuzda yer alan süreli yayınlarda Divan Edebiyatı ve Halk Edebiyatı geleneğine yer verilmiş olmakla birlikte ağırlıklı olarak Çağdaş Edebiyat ürünlerine yer verildiği görülmüştür. Bu çağdaş edebî türler arasında şiirin baskınlığı yanında az sayıda örnekte tefrika romana yer verildiği, anı veya gezi yazısına yakın hikâye metinlerinin ve piyeslerin yayınlandığı tespit edilmiştir. Bulgaristan'da ilk dönem eski harfli Türkçe süreli yayınlarda Rus, Bulgar ve Batı Edebiyatı eserlerine de yer verildiği tespitlerimiz arasındadır. Bu husus, çağdaş Bulgaristan Türkleri edebiyatında Rus ve Bulgar edebiyatı

etkileşimlerinin 1900'lü yılların ilk yıllarında başladığını ortaya koymaktadır. Söz konusu süreli yayınlarda Türkiye'den gönderilen yazılar ile Türkiye'deki Bulgaristan muhaciri kalem erbabının Bulgaristan'daki temsilinde ilk örneklerin de bu dönemde verilmeye başlandığı görülmüştür.

Çalışmamızın bulgularından biri de Bulgaristan Türk edebiyatı temsilcisi olarak muhtelif kaynaklarda yer almış Ali Kemal, Deliormanlı Samim Rifat, Eskicumalı Hasan Basri, Mehmet Fikri, Mustafa Oğuz, Mehmet Behçet Perim, Mustafa Şerif Alyanak, Mehmet Celil gibi isimlerin sadece antolojilerde yer bulabilmiş şiir türündeki edebî ürünlerinden daha fazla sayıda örneğin eski harfli Türkçe süreli yayınlarda mahfuz bulunduğuudur. Bu isimlerden bir kısmı Türkiye'ye göç ettikten sonra şiirlerini kitaplaştırma imkânı bulabilmiş olsa da önemli bir kısmının şiirleri sadece çalışmamızda incelenen süreli yayın sayfalarında korunmakta ve ciddi bir yekûn tutmaktadır.

Kuşkusuz çalışmamızda edebiyat varlığına yöneldiğimiz söz konusu süreli yayınları müstakil olarak inceleyen çalışmaların varlığı bu yayınlarda üzerinde sosyal bilimlerin farklı şubelerinden yapılacak olan çalışmalara katkı sunabilecek niteliktedir. Ancak çalışmamızda ele alınan süreli yayınlarda üzerinde edebiyat incelemelerinin eksikliği önemli bir sorun olarak ortadadır. Türkiye ve Balkanlarda hazırlanan ve genellikle antoloji niteliğindeki eserlerde birbirinin tekrarı olan edebî ürünlerine yer verilen Mehmet Fikri'nin *Medeniyet*'te, Hafız İslam Rüşdi'nin *İntibah*'ta, Ali Kemal'in *Dostluk*'ta, Mehmet Behçet'in *Rehber*'de, Mustafa Şerif'in *Deliorman*'da çok sayıda şiir ve hikâye bıraktığı görülmektedir. Bu zengin arşiv, konuyla ilgili gelecekte gerçekleştirilmesi muhtemel edebiyat tarihi ve monografi çalışmaları için dikkate alınması gereken bir husustur.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından destek ve teşekkür beyan edilmemiştir.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Makale, ilk sayfasında bilgileri sunulan proje kapsamında hazırlanmıştır. Söz konusu projenin ekibi 1 yürütücü ve 1 araştırmacıdan oluşmaktadır. Bu makalenin hazırlanması ve yayın sürecinde sadece yürütücüsü görev almıştır. Bu doğrultuda proje araştırmacısının makalenin “tek yazarlı” yayınlanmasının kendi tercihi olduğunu ve yayın haklarından feragat ettiğini belirten dilekçesi başvurusu aşamasında Dergipark sistemine yüklenmiştir.

KAYNAKÇA

- Acaroğlu, M. T. (1990). Bulgaristan'da Türk gazeteciliği (1865-1985). Gazeteciler Cemiyeti.
- Akgün A. (2010). Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı (dönemler-temsilciler-türler). Bengü.
- Akgün A. (2017). Totaliter dönem Bulgaristan'ında devletin Türkçe çocuk gazetesi: Eylülcü Çocuk (İnceleme ve 1947-1948 yılları izahlı fihristi). Balkanlarda Türkçenin süreli yayınlardaki yeri ve önemi sempozyumu tebliğ kitabı içinde (s. 102-139). Saraybosna CPU Printing Company.
- Akgün, A. (2020a). Çağdaş Balkan Türk edebiyatının ilk dönem eserleri 1, şehit evlatları ve muhacir mehmedoğlu (inceleme-metin). Gençlik.
- Akgün, A. (2020b). Çağdaş Balkan Türk edebiyatının ilk dönem eserleri 2, Türk gönülü ve felaket günlerim (inceleme-metin). Gençlik.
- Akgün, A. (2021). Bulgaristan'daki Türklerin romanı (1912-2021). Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları, 3(2), 245 – 276.
- Akgün, A. (2022). Balkan Türkleri süreli çocuk yayıncılığında eski harfli bir örnek: Yoldaş dergisi üzerinden bir inceleme. I. Uluslararası Türk Dünyası Çocuk Edebiyatı sempozyumu bildiriler kitabı içinde (s. 1-15). İksad Publishing.
- Akgür, Z. G. (1988). Bulgaristan Türk basını [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Alagöz, S. (2004). Bulgaristan Türk Şiirinde Atatürk. BAL-TAM Türklük Bilgisi, 1(1), 140-150
- Atıcı, O. B. (2019). Ethem Ruhi ve II. meşrutiyet öncesi Balkan gazetesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Aydın, R. (2009). Hilâl gazetesine göre Şarkî Rumeli Türkleri (1883-1885) [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Baklaciiev, S. (1961). Dünyayı taşıyan adam. Sofya: Narodna Prosveta.
- Bal, H. (2002). Ethem Ruhi Balkan ve Filibe'de yayınladığı Balkan gazetesi. Balkanlar'da İslam medeniyeti milletlerarası sempozyumu tebliğleri içinde (s.363- 379). IRCICA.
- Bekir, H. (2021). XIX. yüzyıldan günümüze kadar Filibe'de Türkçe basın. *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 3(2), 221-243
- Çelik, Z. (2007). Osmanlının zor yıllarında Rumeli göçmenlerinin Türk basınındaki sesi: 'Muhacir' gazetesi (1909-1910). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Deliorman, A. (2010). Bulgaristan'da Türkçe basın (1865-2009). Bayrak Basım.
- Duman, H. (2000). Başlangıcından harf devrimine kadar osmanlı-türk süreli yayımlar ve gazeteler bibliyografyası ve toplu kataloğu (1828–1928) C.1. Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- Düzcü, L. (2018). Balkan Gazetesinin yazar ve okur köşesinden Bulgaristan Türklerinin Sorunları (1906-1908). *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 4(5), 33-81

- Ferhatoğlu, F. (2013). Bulgaristan Türk Basının önemli simalarından Mehmet Behçet Perim ve Altın Kalem mecmuası. Y. Okay (Ed.), Türk-Bulgar ilişkileri üzerine makaleler içinde (s. 99-111) Doğu Kitabevi.
- Hafız, N. (1987). Bulgaristan'da yayımlanan Türkçe kitapların bibliyografyası. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 35 (1987), 311-365
- Hasanoğlu, E. (2022). Bulgaristan basınında Türklerin ehemmiyetli bir temsilcisi: Koca Balkan gazetesi. 18. Türk tarih kongresi bildiri kitabı içinde (C.3, s. 678-690). TTK
- Kahraman, A. (1998). Mehmet Akif'in gençlik dönemine ait bilinmeyen bazı şiirleri ve bir mektubu. İlmî Araştırmalar, 6, 345-353.
- Kamalı, H (2021). Ethem Ruhi ve Balkan gazetesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Medeniyet Üniversitesi.
- Karagöz, A. R. (1945). Bulgaristan Türk basını (1879-1945). Üniversite Matbaası.
- Kılıç, Ö (2010). Şarkî Rumeli Türklerinin sesi: "Hilâl" gazetesi (1883-1885). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Narinç, Ö. (2021). 1844-1944 yılları arasında Bulgaristan'da yayınlanan Türkçe gazeteler. Çev., Ökkeş Narinç. *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 173-200
- Okday, İ. H. T. (1980). Bulgaristan'da Türk basını. Basın, Yayın Genel Müdürlüğü/Hürriyet Ofset Matbaacılık AŞ.
- Tanış, C. (2011). Şarkî Rumeli Türklerinin sesi Emniyet gazetesi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi
- Tanış, C. (2016). Şarkî Rumeli Türklerinin sesi: Emniyet gazetesi (1896-1897). *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (28), 254-263.
- Sincer, M. K. (2020). Bulgaristan'da yılmaz bir jön Türk: Ethem Ruhi Balkan ve Balkan gazetesi (1907-1908). *Karadeniz Araştırmaları*, 17(66), 347-364
- Şenel, Ü. (2012). Terbiye Ocağı Mecmuası, III. Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu Bildiriler içinde (s. 342-349). CBÜ.
- Şile, T. K. (2019). Balkan gazetesine göre Bulgaristan'da sosyal ve siyasi gelişmeler (1906-1908) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Yılmaz, U. (2013). Balkan gazetesi (1906). [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Zaimoğlu, S. A. (2019). Doğu Rumeli Türklerinin sesi Balkan gazetesi [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Zilabid, B. (2012). Mehmet Behçet Perim-Sofya hatıraları. (Yayına Hazırlayan: Basri Zilabid). Bultürk Yayını.

Gazeteler

- Açık Söz, Yıl 1931, Sayı 9-10, 14, 16; Yıl 1936, Sayı 5
- Başlangıç, Yıl 1928, Sayı 6-8, 18
- Birlik, Yıl 1930, Sayı 1-3, 6-8; Yıl 1931, Sayı 13-14; Yıl 1932, Sayı 18
- Bulgaristan, Yıl 1926, Sayı 2, 5, 7-8, 16-17, 19, 30-31
- Çiftçi Bilgisi, Yıl 1920, Sayı 94, 120

- Deliorman, Yıl 1930, Sayı 9-10, 13, 15, 18, 22-26, 28, 30, 32, 34, 36-39, 44, 48, 50, 53;
Yıl 1931, Sayı 54, 59, 60, 72-74, 77, 79-80, 83
- Dostluk, Yıl 1927, Sayı 88; Yıl 1928, Sayı 106-111, 113-120, 124, 132; Yıl 1930, Sayı 145, 147
- Doğru Sada, Yıl 1927, Sayı 1, 3-7
- Havadis, Yıl 1936, Sayı 1-2; Yıl 1938, Sayı 147; Yıl 1939, Sayı 185-188, 190-191, 193-197, 201-202, 207-209, 256-258
- İntibah, Yıl 1927, Sayı 1-3, 6, 8-10, 14-15, 17-18, 21-23, 26, 28-29, 31-36, 40-45, 48, 51, 56-58, 61-71, 73-76, 78-79, 81-84
- Koca Balkan, Yıl 1925, Sayı 1, 3, 6, 16-21, 23-24
- Medeniyet, Yıl 1933-1944, Sayı 1-375
- Özdilek, Yıl 1933, Sayı 7, 9, 11-13, 16-18
- Resimli Balkan, Yıl 1917, Sayı 1-6
- Rodop Sesi, Yıl 1929, Sayı 2-4, 8
- Rumeli, Yıl 1924, Sayı 1-4, 6-7, 11-14; Yıl 1925, Sayı 15-21
- Uhuvvet, Yıl 1905, Sayı 94-96, 99-102, 108; Yıl 1906, Sayı 103-105, 107, 119-121, 123; Yıl 1907, Sayı 110-117
- Yenilik, Yıl 1929, Sayı 10-13, 15-16
- Ziya, Yıl 1921, Sayı 8, 47; Yıl 1922, Sayı 8, 13, 16, 18, 23, 27-29, 33, 40; Yıl 1923, Sayı 16, 18, 37; Yıl 1924, Sayı 20, 27-28, 31, 33, 35-36

Dergiler

- Yoldaş, Yıl 1921-1922, Sayı 1-6
- Terbiye Ocağı, Yıl 1921-1922, Sayı 1-10
- Bulgaristan Türk Muallimler Mecmuası, Yıl 1923-1924, Sayı 1-7